

Natur & miljø

1.2017 | Et magasin fra Naturvernforbundet

1. FLY MIDRE
2. KJØR LINDRE BIL
3. ENERISMART BOLIG
4. LEIE HELLER ENN Å EIE
5. TA VARE PÅ DET DU HAR
6. GJENBRUK
7. BRUK MATVETT
8. STEM PÅ ET MILJØPARTI

Mitt grønne skifte

Bilen din blir til nye praktiske ting

Sparkesykkelen er sannsynligvis fra den gamle bilen din.

Kravet fra myndighetene er at 85 % av materialene i bilen din skal gjenvinnes. Hele 85,2% av materialene i din kasserte bil ble gjenvunnet i 2016. Ulike metaller utgjør størsteparten av materialene i en bil. 142 280 bilvrak ble behandlet i fjor, det vil si ca 139 954 tonn metall. Metallene blir sortert og solgt som råvare til produksjon av nye produkter - for eksempel sparkesykler. Totalt ble 97,7% av bilen din gjenvunnet i 2016. Slik sparer vi miljøet for store mengder CO₂-utslipp.

Alle vinner på gjenvinning.

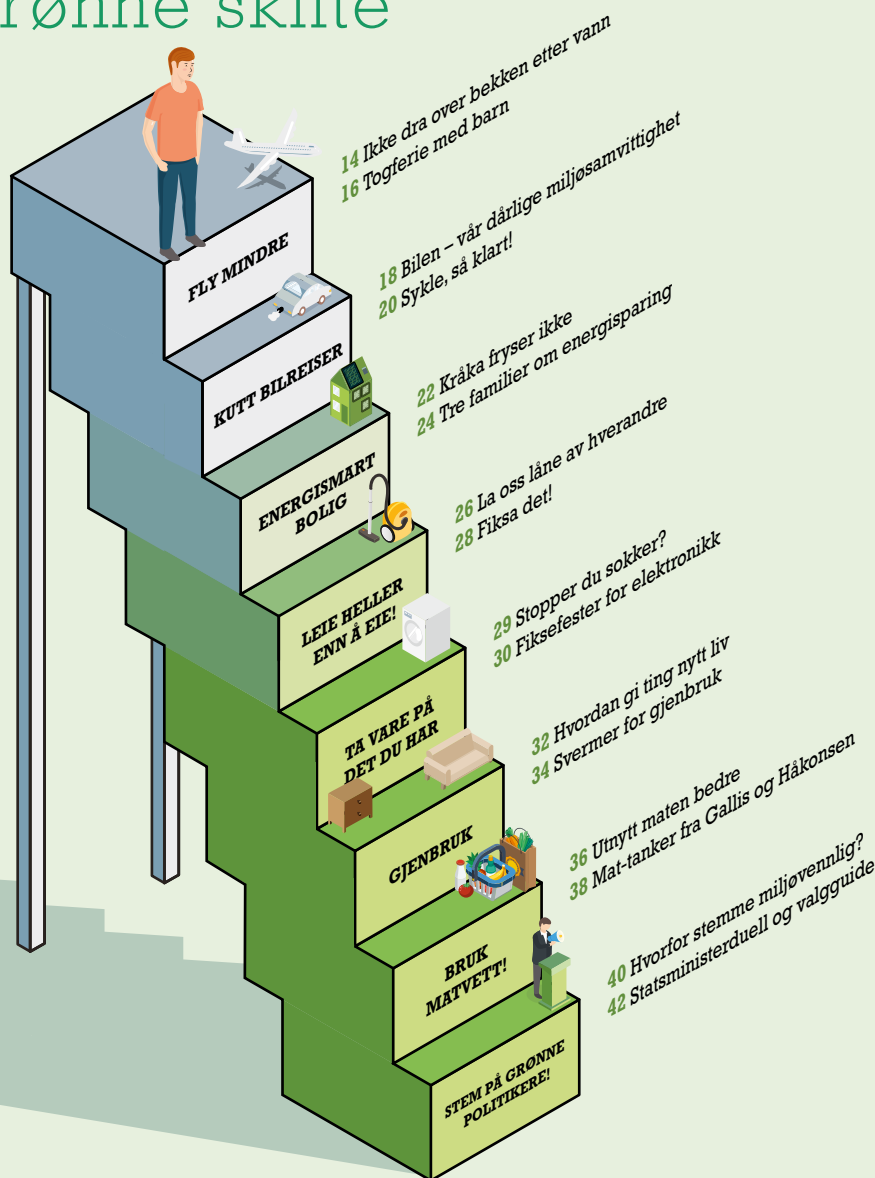

autoretur

Siste stopp - Ny start.

Tema: Mitt grønne skifte

Alle snakker om at Norge må gjennom et grønt skifte. Hvordan skal vi kunne bidra? Naturvernforbundet ønsker å stake ut en vei bort fra naturødeleggelser, fossil energi, forurensning og forsøpling, mot en naturvennlig, fornybar og friere fremtid. I dette magasinet får du tipsene til hvordan du kan bidra med ditt grønne skifte.

- 6 Havets Røst
- 46 Hva er det med Silje?
- 52 Rydder strender for plast
- 56 Vardebrenning
- 60 Operasjon Dagsverk om olje i Nigeria
- 64 Bytt klær du også!

39

Hvorfor skal jeg velge det eplet med mulige rester av insektsspray og annen dritt når det ligger et ved siden av som ikke har det?
Terje Håkonsen,
 snowboardlegende

Foto: Adam Moran/Burton

Forside: Mitt grønne skifte. Foto og design: Eivind Stoud Platou/Handverk.

Mitt grønne skifte

Kristian Skjellum Aas
Redaktør,
Natur & miljø

Det er poengløst å spørre om det er enkeltpersonene, politikerne eller næringslivet som har ansvar for det grønne skiftet. Det eneste logiske svaret blir «alle».

DET ER FULLT MULIG å være pessimist når det gjelder tilstanden til naturen og miljøet. Klimagassutslippene er fortsatt høye, når verdens utslipp bør bevege seg raskt mot null. Luftkvaliteten i mange av verdens byer er helseskadelig. Havene fylles av plastskrot, og sjøfuglene sliter. Vi klarer heller ikke å bruke det vi produserer på en effektiv måte. Energien går til kråka, mens maten går i søpla.

Men hvem skal løse problemene hvis vi sylter oss ned i fortvilelse? Menneskene sitter nemlig selv på nøkkelen til å gjøre verden ren, søppelfri og moderat temperert. Det krever en omstilling av hvordan vi produserer og forbruker varer, tjenester og energi, en omstilling som politikere og næringslivfolk har gitt merkenavnet «det grønne skiftet». Men hvem sitter på ansvaret for at man faktisk får til et reelt skifte?

Forbruket og levemåten til hver enkelt av oss påvirker miljøet på jorda. Vi har et ansvar for å oppføre oss slik at jordas tilstand ikke forringes vesentlig. Samtidig må næringslivet sørge for at de produserer varer og tjenester på en så miljøvennlig måte som mulig, og politikerne må lage lover, retningslinjer og skatteregimer som gjør det billig og enkelt å være miljøvennlig, og dyrt og vanskelig å forurense og overforbruke.

Miljødebatten i Norge har lett for å bli en skyttergravskrig der man er ganske enige om målet, men uenige i virkemidlene. Et stort flertall vil ha ned bilbruken i byene, men krangler om dette skal skje med begrensninger på bilbruk, ved utbygging av alternativer eller ved utvikling av utslippsfri teknologi. Men skal man nå målet på en mest mulig effektiv måte, trenger man alle disse tiltakene, og sannsynligvis enda flere. Det må gjøres billig og enkelt å velge sykkel, gange og kollektivtrafikk, og dyrt og vanskelig å velge bil. Samtidig finnes det transportbehov som løses enklest og mest effektivt med bil. Da blir det viktig å gjøre disse så miljøvennlige som mulig.

Følger vi denne logikken, blir det poengløst å spørre om det er enkeltpersonene, politikerne eller næringslivet som har ansvar for å legge til rette for det grønne skiftet. Det eneste logiske svaret blir «alle». Du og jeg må gjøre det vi kan, samtidig som vi utfordrer bedrifter og beslutningstakere. Klarer alle å trekke i samme retning, mot samme mål, får vi de beste resultatene.

Derfor har Naturvernforbundet startet kampanjen «Mitt grønne skifte». Her finner du tipsene til hva du kan gjøre for å kutte utslipp, søppel og energisløsing, og erstatte det med miljøvennlige måter å leve gode liv på. Men du blir også utfordret til å påvirke næringsliv og politikere. De må gjøre det enklere å velge de miljøvennlige løsningene. Miljøløsningene må bli de vanlige, mens de forurensende løsningene må vekk. Det gjelder både i liten og stor skala, i Norge som i alle land: fra å reparere stuebordet istedenfor å kjøpe nytt, via å velge bort bilen til og fra jobb, til å si at vi satser på fornybart fiske fremfor fossil oljeutvinning i våre rikeste havområder. Vi har ikke tid til å vente på at andre skal gjøre det for oss, eller tilrettelegge før vi begynner å gjøre noe. Alle parter må ta grep med en gang. Slik får vi et effektivt grønt skifte. ■

I ny drakt

I MER ENN 50 ÅR har Natur & miljø gitt deg Naturvernforbundets twist på miljøsakene. Vi har vært på alt fra vassdragstreff til stortingsmøter, fra stands til klimatoppmøter for å gi medlemmer og abonnenter innsikt i de mest sentrale problemstillingene i vår tid.

Det vil vi fortsette med. Nå i et tykkere blad, to ganger i året, med ett stort, gjennomgående tema hver gang. Selvfølgelig vil du også få nyheter om hva Naturvernforbundet driver med over hele landet, reportasjer og kommentarer både som del av, og i tillegg til, temadelen. Vi håper du liker vårt nye blad! ■

Natur & miljø

Utgiver:
Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no

Redaktør: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no
Journalist: Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no
Journalist: Vibeke Skovly
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no
Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykkagent: Polinor

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos medlem@naturvernforbundet.no
Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

 Naturvernforbundet

Vi sier JA
til rent og oljefritt hav,
og en levende kyst

Vi sier NEI

- til oljeboring ved
- Lofoten, Vesterålen og Senja
  - Iskanten/Arktis
  - Mørebanken

NORGES
RÅFISKLAG

NERGÅRD

FOLKEAKSJONEN
OLJEFRITT LOFOTEN, VESTERÅLEN OG SENJA

fiskebåt

Havets Røst

Du kan ikke forstå det uten å ha vært der. Uten å ha sett fiskerne, som rolig går langs kaiene i røde og blå kjeledresser, uten å ha hørt skrikene fra tusenvis av krykkjer, kjent lukten av torsk som tørker. Og du forstår det nok ikke helt, da heller. Men det du forstår, er at for folk på Røst er havet alt.

Vi dro til Lofotens ytterste grense og traff en indianer, en fuglemann og en fisker, som mest av alt frykter at oljebransjen skal ta havet fra dem.

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Røst, Lofoten, 28. februar

Prolog

Snøen virvler om hushjørnene da jeg ankommer Røst en svart vinterkveld. Øya ligger så langt ute i Golfstrømmen at selv bussen kjører uten vinterdekk, midt på vinteren. «Det snør aldri på Røst», men snør gjør det likevel, og vinden river og sliter så jeg knapt greier å lukke døra til rorbua.

Vinden herjet da italieneren Pietro Querini strandet på Røst i 1432 også. Han var på vei til Flandern, men havnet i en storm og ble ført nordover av vær og vind. Mye har skjedd siden Querini reddet seg i land her. Nå har de flyplass, mobiler, dopapir og glass i vinduene, men det er noe som ikke har forandret seg på disse seks hundre årene. Folk her fanger fortsatt mye fisk, eller «endeløse mengder med fisk», som Querini beskrev det.

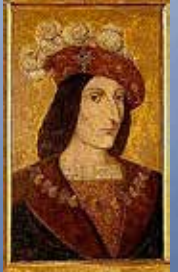
Jeg griper tak i døra og smeller den igjen. Og med meg inn har jeg bildet av en lang rekke med hjeller der nysløyet torsk henger i vinden. Og med bildet følger eimen av salt hav og rå fisk som langsomt tørker. Det er nesten så det lukter godt.

Fra Pietro Querinis beretning, anno 1432

«Det var hundre og tjue sjeler som bodde på øya, og til påske var det syttito som mottok nattverden og bekjente seg som fromme og troende katolikker. De har ikke annet enn fisk å oppholde livet med, for i dette fjerne strøket er det ikke mulig å dyrke noe. Tre måneder i året, det vil si juni, juli og august, er det alltid dag, og solen går aldri ned, og i vintermånedene er det alltid natt, og de har bestandig lys fra månen.»

En farlig rikdom

Men områdene utenfor Lofoten rommer mer enn fisk. Oljedirektoratet antar at det finnes totalt 202 millioner oljeekvivalenter – tilsvarende 1,3 milliarder fat – i de undersøkte havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja. Det dreier seg om verdier til minst 500 milliarder kroner, netto. Det ønsker Høyre og Framskrittspartiet å hente opp. Arbeiderpartiet på sin side har foreslått ➤

Pietro Querini, handelsmann fra Venezia, strandet på Røst 5. januar 1432.

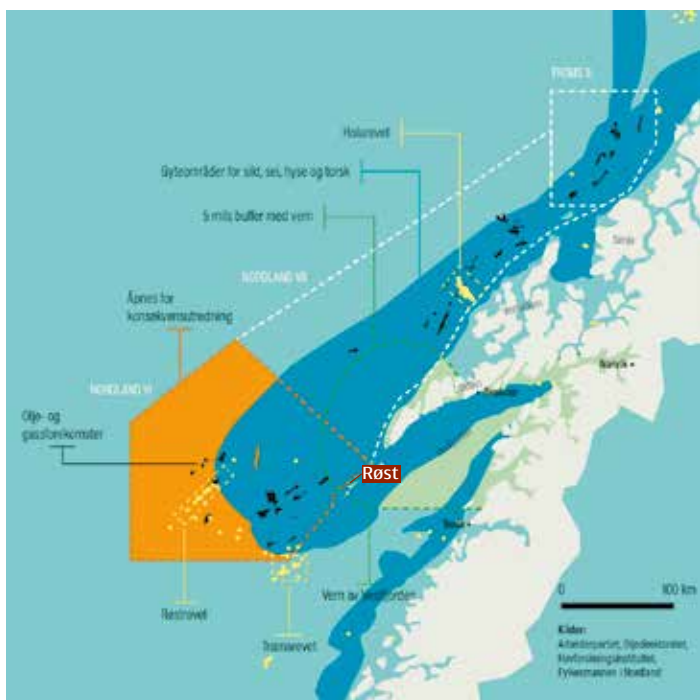

Vakker arbeidsplass. MS Leon Olai er på vei inn med dagens fangst, seks store kasser med skrei. I bakgrunnen ligger fuglefjellene Vedøya og Storfjellet.

Røst

- Øygruppe i Lofoten, Nordland
- 551 innbyggere
- Årlig føres det i land 15-20 000 tonn rund skrei og cirka 3000 tonn annen fisk.
- Mye går til produksjon av tørrfisk. Røst står for 40 prosent av markedet i Italia.
- Fiskerinæringa sysselsetter cirka 160 personer i vintersesongen.

Kilde: Røst kommune, Store Norske Leksikon

kart: Håvard Lundberg

Arbeiderpartiets forslag til åpning av olje- og gassutvinning i Nordland 6, ved Røst. Kartet viser gyteområder for fisk, korallrev, olje- og gassforekomster og foreslått verneområde.

å konsekvensutrede Nordland 6, området rett utenfor Røst. En konsekvensutredning i denne sammenhengen er ingen uforpliktende svangerskapstest. Det dreier seg om full åpning «med sikte på tildeeling av utvinningstillatelser», slik det står i petroleumsloven. Og det er neppe noen tilfeldighet at Arbeiderpartiet vil åpne akkurat disse områdene. Oljedirektoratet antar 43 prosent av hele rikdommen ligger nettopp i Nordland 6, i det havet som er så viktig for fugl, fisk og folk på Røst.

Kapittel 1

Husokkupant, fiskerbonde og indianer

Kari-Anne Nilsen kommer gående fra et lite gult hus i slapset fra gårsdagens snøvær. Plasten som dekker høyballene blafrer i vinden som sveiper over landskapet. Her er det ingen trær eller fjell som gir ly, bare forblåste busker, gress og strå. Det høyeste punktet på øya rager kun elleve meter over havet. Men det vindpinte landskapet er bra for

sauehold. Takket være Golfstrømmen gror det nesten hele året her ute. Og gresset er ypperlig mat for spælsauene, som går i en stor innhegning rett ved huset. Kari-Anne inviterer oss inn i ei koselig stue med en stor sofa, hvor hun serverer smågodt og kokekaffe.

– Det var utrolig dårlig i dag. Jeg fikk tjue torsk, cirka sytti kilo. På en god dag kan jeg ta et tonn, sier hun.

Ute på fiskefeltene er hun blant de aller minste med sin 25 fot store båt.

– Det er frøkenfiske. Jeg er sist ute og først inne.

Selv om fangstene ikke er store, kommer inntektene fra fisket godt med. Kari-Anne flyttet til dette huset for fire år siden. Da la hun ut med racerbåt fra Ytste Skotet på Sunnmøre og tok seg nordover sammen med hunden Buster, 350 nautiske mil i åpen båt.

– Jeg kom hit som husokkupant. Denne gården sto tom, så jeg flyttet inn. Men jeg har kjøpt den nå, og jeg er i ferd med å bygge meg opp her, sier Kari-Anne.

Planen er å doble sauebesetningen og fortsette «frøkenfisket».

Kari-Anne Nilsen kom til Røst i en racerbåt. Nå er lever hun som fiskerbonde og indianer med hundre sauer og en hund.

Oljenæringens planer om utvinning av olje og gass i havet utenfor Røst, er hun sterk motstander av.

– Hvorfor skal de få lov til å sjanse med vår levemåte og vårt livsgrunnlag? sier Kari-Anne.

Hun har ikke noen tro på at det går an å utvinne olje i nærheten av fiskefeltene uten at det rammer fisket.

– På Goliat lovte de at dette skulle gå bra, men de sølte ut kjemikalier som ødela fisket, og det skjedde flere ganger. Og skulle det skje en oljeulykke ... det tør jeg nesten ikke tenke på. Men det er ikke bare risikoen for ulykker, det er også merkevaren. Vi selger ren mat fra Røst, helt rene proteiner. Med oljeplattformer i dette området blir hele merkevaren vår rammet, sier Kari-Anne.

Kari-Anne ser på seg selv litt som en indianer.

– Jeg er fiskerbonde. Vi lever som folk har gjort her i flere tusen år. Det er et levesett vi har valgt selv og som vi har rett til, sier hun.

Pietro Querinis beretning fra 1432 fortsetter

«I løpet av året fisker de endeløse mengder med fisk, og bare av to slag. Den ene, som det er mest av, ja umåtelige mengder, kalles Stocfisi, den andre er flyndre, men av vidunderlig størrelse, hver fisk skulle jeg tro veide to hundre libre. Stokkfisken tørker de for sol og vind uten salt, og fordi det er fisk med lite fet væske, blir den hard som ved. Når de vil spise den, banker de den med baksiden av en øks, som gjør den trådaktig lik sener, deretter tilføres smør og krydder for å gi den smak. Det er en handelsvare av uvurderlig betydning på Tysklands hav.»

Kapittel 2

Endeløse mengder med fisk

Rett utenfor rorbua der jeg bor holder to menn på å henge opp torsk på hjeller. De kjører en traktor under de høye stativene, legger opp en tverrstokk og henger fisken over, to og to bundet sammen i halen. Du skal tenke deg om før du går under der, for fisken er så fersk at det ►

– Se rundt deg da! sier Lone Nikolaisen og peker ut mot havet, når jeg spør om hvorfor hun er kystfisker.

drypper av den. Hjellene strekker seg langt i begge retninger, og på den andre siden av veien er det et nytt felt med hjeller. Og bakenfor der enda flere.

Ved broa over til Glea henger hodene, tredd på tråd, tett i tett med stirrende øyne, som stenene i et smykke. Men du ville ikke tatt på deg denne halspynten. Hodene skal til Nigeria, hvor de maler dem opp og bruker pulveret som smakstilsetning og proteintilskudd.

Jeg går over broa og følger bryggene utover. Jeg skal møte Lone Nikolaisen, en av Norges få kvinnelige fiskere. Hun har vært ute på fiskefeltet og er på vei inn for å losse dagens fangst.

Unikt område

Røst ligger lengst ute i Lofoten og er del av et område det neppe finnes maken til noe sted i verden. Lofoten er arnestedet til våre viktigste fiskebestander. Torsk, sild, sei og hyse vandrer lange avstander for å legge sine egg i akkurat dette området. Hvorfor gjør de det? Forklaringen er å finne i de mange øyene og de mektige fjellene.

Øyene i Lofoten stikker langt ut i havet, hvor de bryter opp havstrømmene, slik at næringsrikt vann fra dyppet presses opp. Når sollyset slipper til i dette vannet, starter en enorm biologisk produksjon. Planteplankton blomstrer opp og blir mat for myriader av dyreplankton, som blir et uuttømmelig matfat for fiskene.

Og derfor strømmer fisk til disse områdene for å skape eget avkom. Det gir en opphopning av egg, fiskelarver og voksen fisk, som også hval og sjøfugl vet å utnytte. Noen av de største sjøfuglkoloniene i Nord-Atlanteren finnes her. Og det er her verdens siste store torskestamme lever. Skreien er grunnlaget for lofotfisket, som i sin tur er grunnlaget for bosetningen langs kysten av Nord-Norge. Silda overvintrer her, og lokale bestander av kysttorsk, annen bunnfisk, sjøpattedyr og sjøfugl finner livsgrunnlaget sitt her gjennom hele året. Og midt ute i Nordland 6, rett ved olje- og gassforekomstene, ligger Røstrevet. Det er verdens største kjente kaldtvannskorallrev, 35 kilometer langt og tre kilometer bredt og yrende av liv i kjente og ukjente former. Det er rett og slett vanskelig å overdrive betydningen av Lofoten, Vesterålen og Senja.

Rikdom i seks fiskekasser

«MS Leon Olai» stevner mot land i det fine ettermiddagslyset. Havflaten ligger der som et skimrende speil, lyst opp av det hvite skylaget som så vidt dekker sola. Lenger ut ligger Vedøya som en veldig kloss kastet ned i havet. Svart fjell, pyntet med kritthvit snø mot en himmel i dype nyanser av blått.

I fjor ble det fanget torsk for mer enn 1,3 milliarder kroner i Lofoten, Vesterålen og Senja. Også i år meldes det om store fangster. Dagens fangst fyller seks store kasser. Lone Nikolaisen står klar da båten legger til. Hun spenner tauene til krana, som løfter fangsten på land.

– Hvor mange arbeidsledige oljeingeniører har du sett i fjæra her? sier Lone.

Hun blir stille, og litt overrumplet svarer jeg at jeg ikke har sett noen oljeingeniører.

– Nettopp! sier hun.

– Fisket skaper veldig mange arbeidsplasser. Folk er fornøyd. Og vi lager verdens beste og reneste råvare. La det fortsette slik, sier hun.

Lone er redd for hva som vil skje om oljebransjen slipper til ute ved fiskefeltene. Sökkelen er ikke bred nok til å huse både fiskere og oljeinstallasjoner, mener hun.

– Men dette er ikke bare en arealkonflikt. Små oljelekkasjer over tid er også veldig skadelig. Skreien har bittesmå egg, og bare litt olje gjør at de ikke er fruktbare lenger. Det er en kjempedårlig idé å slippe oljeindustrien til her, sier Lone.

Hun er ikke overrasket over at landets største partier alle vil åpne havet for oljebransjen.

– Oljeindustrien har masse makt, men jeg tror likevel vi kommer til å vinne denne kampen. Hvis ikke legger vi oss i veien når de kommer, sier Lone.

– Hvorfor er du kystfisker?

– Se deg rundt da!

Lone peker utover mot havet, hvor sola har brutt gjennom skydekkeket. Sollyset skaper en glitrende vei utover mot fiskefeltene, hvor hun

Praktærfuglen er en utmerket dykker. Den lever av bløtdyr, krepsdyr, pigghuder og småfisk.

kom kjørende noen minutter tidligere. Lyset og fargene er intense, som i et Munch-maleri.

– Men hvorfor er det så få kvinnelige fiskere?

Lone sukker, som om hun hadde håpet å slippe å svare på det spørsmålet.

– Jeg har ennå til gode å se at noen har brukt forplantningsorganene sine til å fiske med. Så lenge det ikke er nødvendig, er det mulig for alle å fiske, svarer hun før hun klyver tilbake i båten og farter videre.

Pietro Querinis beretning fra 1432 fortsetter

«I mai drar de så fra øya i en ganske stor båt på femti tønner, og lastet med fisk seiler de til et sted i Norge mer enn tusen mil borte kalt Berge. Dit kommer det likeledes skip fra mange kanter, lastet med alle slags varer som frembringes i Tyskland, England, Skottland og Preussen (...) Og de som kommer med fisk bytter den i varer de behøver, for som nevnt kan de ikke dyrke noe der de bor.»

Kapittel 3

I sjøfuglenes rike

Sola er i ferd med å gå ned i havet da jeg møter Håvard Eggen ved kai-kanten nedenfor Brygghotellet. Ute i et smalt sund driver en flokk ærfugl og fisker, og over dem kretser krykkjene som svarte silhuetter mot dagens siste lys. De er del av en koloni som har slått seg til på et forlatt hus på den andre siden av sundet. Det er blitt en severdighet for turister som kommer hit om sommeren.

– Se der, utbryter Håvard og peker ut i sundet.

Og der, bare et steinkast unna, dukker et hode opp av havet.

– Det er en steinkobbe, slår Håvard fast.

Røstlandet skiller seg fra de fleste andre steder i Lofoten. Det er nesten helt flatt, men du skal ikke dra langt før du finner fjell. Her finnes noen av de rikeste fuglefjellene i Europa, med hundretusener av lundefugler og en rekke andre sjøfugler. Havet rundt det vesle øysamfunnet er også viktig som overvintringsområde for tusenvis av ærfugl, praktærfugl og andre sjøfugler.

– Fuglefjellene stikker opp midt i et rikt matfat. Det gjør det mulig for store forekomster av sjøfugl å være her, forteller Håvard.

Til daglig jobber han som vernepleier på en bolig lenger inne i Lofoten. Om sommeren er han her ute som assistent for Norsk institutt for naturforskning. For en fugleinteressert som Håvard er dette et paradys. Men noe er i ferd med å skje. Og det har pågått lenge. På 1970-tallet var det 1,5 millioner par lunde her. Nå er det cirka 300 000 par igjen. For lomvien har tilbakegangen vært enorm, hele 99 prosent av bestanden er borte. Nå er det bare noen hundre par som holder til inne i ura, hvor de forsøker å få frem unger. Også krykkja sliter. Det

Torskehoder, tredd på tråd og hengt på hjeller. Snart skal de sendes til Nigeria.

samme gjelder ærfugl, toppskarv, havhest og alke.

– Årsakene er store, mange og omfattende, og det er ingen som kan forklare det helt. Matmangel og endringer i havets økosystemer er det største problemet. Vi vet at en del sjøfugler tas som bifangst i fiskeredskap. Dessuten gjør den globale oppvarmingen havene mer uforutsigbare. Når havet blir varmere, påvirker det fiskeslagene, som går lenger nord og til andre tider, forklarer Eggen.

Det er over ti år siden sjøfuglene hadde en vellykket hekking her. De siste årene har de gitt seg veldig tidlig.

– De ser at det ikke er nok mat i havet til ungene, og da gir de opp. Det er en del av lundens strategi. Disse fuglene blir opp mot tretti år, og de kan tåle noen dårlige år. I vårt perspektiv har nedgangen vart lenge, men dette er ikke lenge i sjøfuglenes perspektiv. Og vi må spørre oss om hva som er unormalt og hva som er del av en naturlig svingning. Vi må finne ut hvor mye av nedgangen som skyldes menneskers aktivitet og hva vi kan gjøre med det. Men vi må også ha fokus på hvor mye som er igjen. Det er et enormt liv og en veldig rikdom her. Det er viktig å vise hva vi har å kjempe for, sier Eggen.

Epilog

Før jeg forlater Røst blir jeg med «Gamle Lofotværing» ut på havet. Vi passerer Vedøya, og Storfjellet kommer til syne. Det ser mektig ut med snø på toppen og langs de bratte fjellsidene. Bakenfor ligger Nykene, og det går opp for meg at jeg befinner meg ved noen av Europas rikeste fuglefjell. Og mens vi kjører rett ut mot storhavet, mot fiskefeltene der jeg snart skal debutere som skreifisker, tenker jeg at oljeinstallasjonene vil være synlige herfra. De nærmeste olje- og gassforekomstene ligger bare noen få kilometer ut. Der har de ligget i millioner av år, og folk har høstet av havet uten å vite hva havbunnen skjuler. Men nå vet vi det, og ifølge Oljedirektoratet kan oljen og gassen selges for milliarder av kroner.

Men vi vet også noe annet om denne rikdommen. Den er farlig, for fisk, fugl og folk. Og når vi bruker den, er den med og forandrer jordas klima.

Skal vi la oljen og gassen ligge, eller skal vi hente det opp?

Noen minutter senere gir havet meg sitt svar. Det spreller og rykker da jeg haler den inn. Min første skrei. Det blir neppe den siste.

Pietro Querini avslutter sin beretning

«Den dagen vi skulle dra av gårde, kom alle med fisk til oss. Og da vi tok farvel, gråt kvinnene og barna, og vi med dem. (...) Jeg bad om at Herren Gud i sin nåde ville la meg vende frisk hjem, og finne mine friske og i live, og dette skjedde.» ■

TEMA: Mitt grønne skifte

-
1. FLY MINDRE
  2. KJØR MINDRE BIL
  3. ENERGISMART BOLIG
  4. LEIE HELLER ENN Å EIE
  5. TA VARE PÅ DET DU HAR
  6. GJENBRUK
  7. BRUK MATVETT
  8. STEM PÅ ET MILJØPARTI

Åtte trinn til et grønt skifte

En. To. Tre. Fire. Fem. Seks. Sju. Åtte. Det grønne skiftet er bare noen trinn unna. Helga Lerkelund har selv tvilt, men nå er hun overbevist. – Det grønne skiftet er mulig, og det skjer nå!

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

I denne temautgaven av Natur & miljø kan du følge Naturvernforbundets trapp, trinn for trinn, og få tips til hvordan du kan kutte i dine egne utslipp.

– Vi nordmenn liker gjerne å fremstille oss selv som grønne og miljøbevisste borgere. Men visste du at nordmenns klimagassutslipp er i verdenstoppen? sier Lerkelund, som jobber med Naturvernforbundets prosjekt «Mitt grønne skifte».

– Det er mye hver og en kan gjøre. Vi har laget en trapp med åtte trinn som kan hjelpe folk på veien mot et bedre og mer bærekraftig samfunn, sier Lerkelund.

Alt snudd på hodet

– Jeg husker godt den dagen da alt ble snudd på hodet, forteller Lerkelund. – Det var i desember 2015 og snøfritt i Oslos gater. Uttrykket «grønt skifte» var blitt kåret til årets nyord, og verden hadde akkurat signert en ny klimaavtale i Paris. Mot alle odds hadde de politiske lederne blitt enige om at de vil fortsette arbeidet for å hindre farlige klimaendringer. Selv satt jeg på Naturvernforbundets kontor i Oslo og fulgte med på nyhetene. Jeg burde vært glad, men jeg følte en veldig tomhet, forteller Lerkelund.

Nyåret kom, og champagne-rusen fra Paris hadde for lengst fordunstet. Det som skjedde var at olje- og energiminister Tord Lien gikk ut og konstaterte at Paris-avtalen

slett ikke ville ha noen konsekvenser for norsk oljeindustri, den næringen som bidrar med de aller største utslippene.

Ville gi opp

– Naturvernforbundet raste sammen med resten av miljøbevegelsen. Personlig klarte jeg ikke lenger å rase. For første gang følte jeg heller for å gi opp. Miljøbevegelsen er gode på å snakke om negative konsekvensene av klimaendringene. Men hva hjelper vel det om vi ikke også peker på løsningene? Kanskje er det ikke de skremmende rapportene fra FN's klimapanel som motiverer

mest til handling for hver enkelt av oss, men heller konkrete eksempler som viser at det faktisk er mulig å skape en endring, sier Lerkelund.

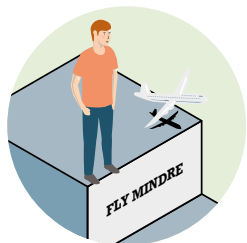
Og det er nettopp det «Mitt grønne skifte» handler om.

– Det grønne skiftet skjer nå!

– Vi vil vise at alle kan bidra i klimadugnden. Over hele Norge finnes det tusenvis av engasjerte hverdagshelter, som på hver sin måte bidrar til det grønne skiftet. Fantastiske ressurspersoner som arrangerer fiksemarkeder og klesbyttedager. Som har byttet ut bilen med el-sykkel til jobb. Som forsøker å ta toget i stedet for fly. Som har byttet ut kjøttmiddagene med vegetar. Eller som bygger humlekasser og dyrker egne grønnsaker i hagen sin. Etter at jeg begynte å jobbe med «Mitt grønne skifte» er jeg overbevist om at det er mulig. Det grønne skiftet skjer nå, sier Lerkelund. ■

Helga Lerkelund jobber med prosjektet «Mitt grønne skifte» i Naturvernforbundet.

Ikke dra over bekken etter vann

Vi kommer ikke utenom det. Skal vi kutte i klimagassutslippene våre, må vi fly mindre.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Aldri har vi flydd mer og lengre. Men ligger de gode opplevelsene egentlig langt unna? Kanskje er det slik at vi har dratt så mange ganger over bekken etter vann, at vi har glemt hvor fint det er på denne siden.

Kutter du i antall flyreiser, kan du kvitte deg med store deler av klimautslippet ditt. Regnestykket er veldig enkelt: Hver gang du flyr til London slipper du ut et halvt tonn CO₂. Flyr du til New York, slipper du ut over to tonn. Det er like mye som et helt år med bilkjøring.

I dag slipper hver nordmann ut cirka 9,6 tonn CO₂ hvert år. I dette regnestykket har man delt Norges samlede utslipp på antall innbyggere. Gjennomsnittet for hele verden er 6,5 tonn per person. Det er langt høyere enn nivået vi må ned på for å hindre farlige og ødeleggende klimaendringer i fremtiden. FNs klimapanel har beregnet at det årlige

Foto: ArtMarie/istockphoto.com

Ferie med tog er et godt alternativ til fly. Kanskje du ikke behøver å reise så langt for å få rike opplevelser?

utslippet må ned på 2 tonn CO₂ for å stabilisere den globale oppvarmingen på to grader. Det betyr at den ene flyturen til New York tilsvarende hele det årlige utslippet.

Det er kanskje ikke så lett for alle å kutte ut alle jobbreiser med fly, uten at togene blir vesentlig raskere. Men feriene bestemmer vi

over selv. Det finnes mange og gode alternativer til å fly. Dessuten kan du oppleve langt mer på reisen, og stoppe flere steder, hvis du forflytter deg med tog, buss, sykkel eller til fots. Natur & miljø har laget en guide til utenlandsreiser uten fly eller bil, som du finner på Naturvernforbundets nettsider. ■

GODE ALTERNATIVER

Storbyferie

Tromsø, Trondheim, Bergen, Oslo, Stockholm, Gøteborg, Malmö og København er byer som kan nås av mange med bare noen timers tog- eller bussreise.

www.nsb.no, www.sj.no,
www.nettbuss.se,
www.swebus.se

Togtur i Europa

Ta toget, bussen eller båten til København og videre til Tyskland eller Polen. Derfra kan du nå store deler av Europa i løpet av noen timer. Deutsche Bahn er et bra sted å begynne planleggingen:

www.bahn.com/en/view/index.shtml

Fottur i skog og mark

Opplev den fantastiske norske naturen til fots. Ta med telt, ligg under åpen himmel eller ta inn på en av de mange koselige turisthyttene. Den norske Turistforening har turplanlegger for turer over hele landet:

www.dnt.no

Sykkeltur

Norge har mange spennende ruter å by på. Syklistenes landsforening har tips til korte og lange turer i alle landsdeler:

www.syklistene.no/

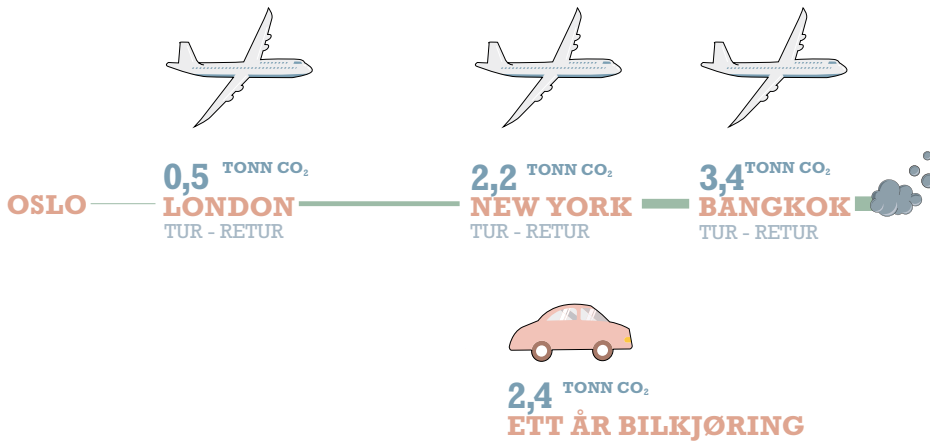
Opplev nærnaturen

Ta med teltet og nyt kortreiste naturopplevelser. Mange kommuner har egne turtips og mange steder er det lokale turgrupper. Naturvernforbundets fylkes- og lokallag har gode tips mange steder i landet. Finn ditt fylke på:

www.naturvernforbundet.no

FLY VERSUS BIL

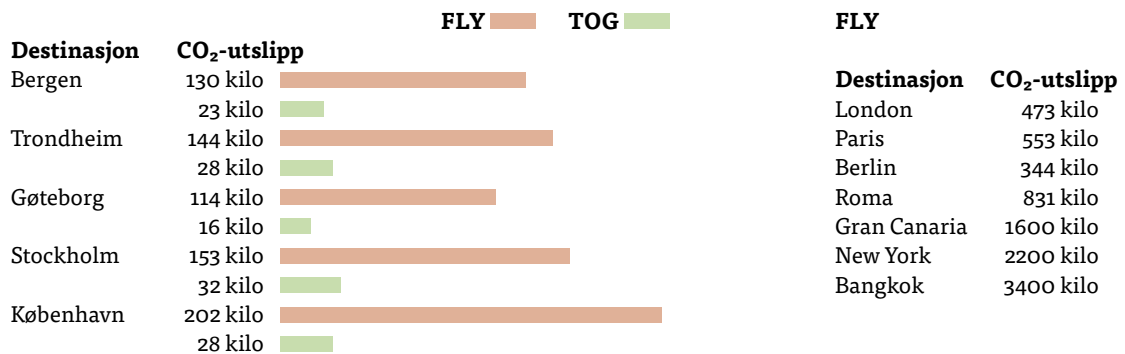

REISETIPS MED KLIMAKUTT

- Ta lynnetet til Stockholm og se en forestilling på Dramaten i stedet for musikkultur til London. Klimakutt: 441 kilo CO₂ per person
- Dra på en spennende togferie i Europa i stedet for sydentur til Gran Canaria. Visste du at barn under 12 år som reiser sammen med minst en voksen får gratis Interrail-billett? Klimakutt: Minst 1500 kilo per person

SJEKK DET UTSLIPPET!

Tar du flyet, slipper du ut mer enn fem ganger mer enn hvis du tar toget. Her kan du finne utslippene for reiser tur-retur fra Oslo.

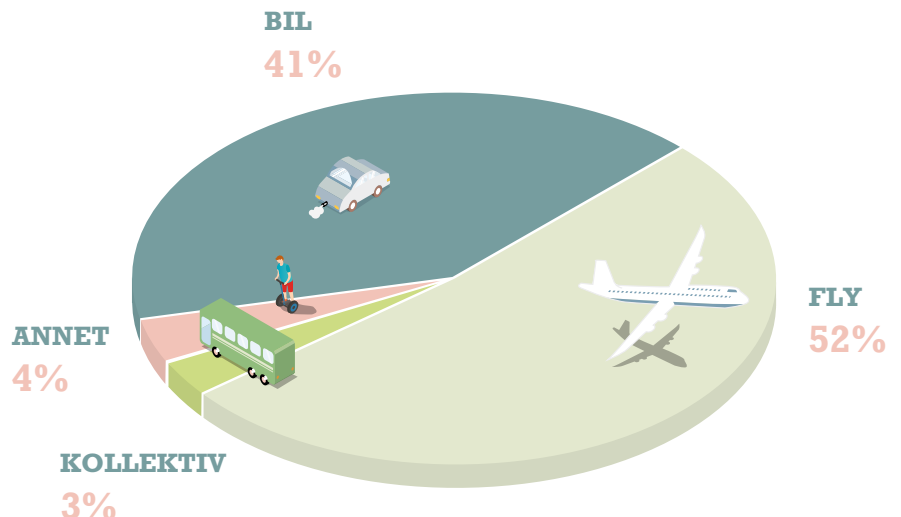

CO₂-utslipp ved tur-retur til destinasjon fra Oslo. Kilder: Cicero Senter for klimaforskning, NSBs miljøkalkulator (www.nsb.no/miljokalkulator), egne beregninger for togreiser i Skandinavia basert på forutsetningene i NSBs miljøkalkulator

VISSTE DU AT ...

- ... transport står for 35 prosent av klimagassutslippene til norske husholdninger?
- ... fly står for 52 prosent av klimaeffekten fra utslipp fra transport?
- ... det bare er øystatene Island og Malta som har flere flypassasjerer enn Norge av alle land i Europa?
- ... nordmenn er Europas ivrigste innenriksflygere? Vi flyr fire ganger oftere innenriks enn svenskene.
- ... bare seks prosent av verdens befolkning har flydd?

KLIMAEFFEKT

Kilde: «Å reise er å leve» i *Klima 4-2013*, artikkel av Borgar Aamaas, forsker ved klimaforskningscenteret Cicero.

Keon og Zoe Aurora er bereiste barn. De har vært på mange, lange togturer med far Kay Asbjørn.

Det går på skinner

Jo da, du kan dra på togferie med unger. Det kan til og med bli gøy!

Foto: Privat

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Kay Asbjørn Schjørlien (34) er et barn av 80-tallets reisetrend, eller rettere sagt, en reaksjon på den. Den gang fortonet ofte sommerferien seg for små barn som en inneklemt affære i baksetet på en Volvo, på vei til nabolandene Sverige eller Danmark.

– Pappa elsket å kjøre bil. Jeg husker at jeg og broren min satt og kranglet i baksetet, mens foreldrene mine satt og røykte i framsetet. Når vi endelig nådde campingplassen løp alle hver til sitt i et desperat behov for å få være litt for seg selv.

Kay Asbjørn følte at når alle var så tett på hverandre, var det som om avstanden ble litt større mellom dem. Tog reiste de aldri med,

og var alltid noe som virket litt ekstra eksotisk på ham. Det nærmeste oslogutten kom til en skinnegang, var når han lekte med BRIO-toget på gutterommet.

Kay Asbjørn dro på ferie med tog ved første anledning. Sommeren etter videregående kjøpte han seg en Interrail-billett til Europa i tre uker. Det ble starten på en lang tradisjon med tog som transportmiddel.

Kay Asbjørns tips til en vellykket togferie med barn

1 Planlegg reiseruta på forhånd. Sjekk om det lønner seg med Interrail-billetter (NSB lar barn under 12 år reise gratis i følge med én voksen) eller gå inn på nettsidene til de nasjonale jernbanene og bestill «miniprisbilletter» tidlig. (Med TGV i Frankrike kan man kjøpe billetter for 50 kroner hvor som helst hvis man er tidlig ute).

2 Vær noen dager på hvert sted. Ikke stress videre med én gang. Ta dere tid til å stoppe og være turister.

3 Reiser dere i fellesferien, kan det være greit å ha booket hotell på forhånd i de store byene. På søkemotorer på nettet finner dere sted å overnatte. Sjekk at hotellet er i gangavstand fra jernbanestasjonen. Når man er slitne etter en lang reise, er det kjedelig å trække byen rundt på jakt etter et sted å sove.

4 Ikke pakk med mer enn nødvendig. Det holder med en ryggsekk hver til foreldrene, og eventuelt en skolesekk til barna med leker og aktiviteter de kan ha under reisen. Dere vil garantert få mulighet til å vaske klær underveis.

5 Ta med spill og en Ipad som barna kan se film på, og aktiviteter dere kan gjøre under togturen. Mange tog har også egne lekerom.

6 La barna få velge maten selv, og spis mye is. Dere er på ferie. Kos dere!

7 Ta med kart og reisebok, slik at dere kan vise og fortelle barna hvor dere er og hvor dere er på vei mens dere sitter på toget. Det gjør reisen mer spennende. Det finnes egne reisebøker for barnefamilier som dere kan lese i på forhånd og ta med på turen.

Foto: Privat

Man kan sove godt og komme langt i en sovekupe. Mange nattog er nedlagt de siste årene, men det finnes fortsatt mange gode reiseruter på natta.

– Man kan jo tegne, se på film, leke med andre barn og prate sammen. Og så er det skikkelig gøy når toget stopper på stasjonene, for da kan vi gå ut å kjøpe is og godteri, gliser Zoe Aurora fornøyd.

Kvalitetstid

Kay Asbjørn reiser med tog først og fremst fordi det er miljøvennlig, men påpeker at det også gir ham og barna mer tid til å være sammen.

– Hverdagen i Norge er så travel at det til tider føles som om man ikke får tid til å snakke ordentlig sammen. Når vi reiser med tog har vi all verdens med tid og kan bli skikkelig godt kjent. Det er noe med tog som får folk til å åpne seg og snakke om alt. Vi reiser også med tog fordi jeg ser på ferie som noe mer enn å bare å nå et mål. For meg er ferien selve reisen. Å bare sitte og se hvordan verden forandrer seg utenfor togvinduet. Jeg ønsker å dele denne gleden med barna mine.

Det har blitt noen togreiser opp i gjennom. Trekløveret har kjørt på skinner på kryss og tvers i Europa. De var blant annet på

en fire ukers tur gjennom Øst-Europa og Balkan. Småbarnsfaren syntes turen gikk over all forventning.

– Togene i Øst-Europa holder god standard. De har ofte egne restaurantvogner, og maten som serveres er god. Her er det også vanlig å reise med barn, så Zoe Aurora fikk massevis av nye venner underveis. Vi tok oss god tid, stoppet ofte og tilbrakte flere dager på et sted. Det er viktig når man reiser med barn.

Zoe Aurora husker to opplevelser spesielt godt:

– Vampyrslottet! Pappa ble kjempeskremt av vampyren som kom løpende etter oss. Og da jeg tok verdens lengste vannsklie i Kiev.

Besøket i Draculas slott, som ligger i den rumenske fjellbyen Brasov i Transilvania, var et høydepunkt for både far og datter. Keon likte best badeplassene i Budapest og Drage-slottet i Krakow.

Kay Asbjørn er opptatt av at barna hans skal oppleve noe mer enn å ligge på en strand når de er på ferie. På toget møter de barn med ulik kulturell bakgrunn og blir utfordret til å se verden litt annerledes enn de er vant til. I tillegg gjør det underverker for geografikunnskapene og evnen til å reflektere over det de opplever på veien. Det rekker man ikke hvis man bare blir fraktet fra en plass til en annen raskest mulig der oppe i skyene. ■

Neste sommer utforsket han tognettet på Cuba. Han har også tilbakelagt strekningen Beijing – Singapore, og bodd tre år i Hviterussland hvor han reiste Øst-Europa på kryss og tvers.

Unødvendig med bil

Billappen tok han aldri, og har heller aldri savnet den.

– I en tid hvor sydenturen er like selvfølgelig som bilturen var på 80-tallet, er det viktig å tenke på at den ene flyturen står for like mye CO₂-utslipp som ett års bilkjøring, sier togentusiasten.

Nå om dagen reiser Kay Asbjørn på interrail med sine to barn, Zoe Aurora (11) og Keon (8) i sommerferiene. Det synes alle er helt topp.

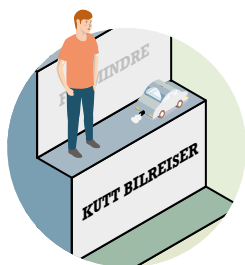
– Det beste med å reise med tog er at man kan se på alt som skjer utenfor vinduet, sier Zoe Aurora. Og så er det den tøff-tøff lyden som er så god å ligge og høre på når man skal sove.

På spørsmålet om ikke det blir litt kjedelig i lengden, svarer 11-åringen at det blir det absolutt ikke.

Foto: Vibekke Skovly

– Vi reiser med tog fordi jeg ser på ferie som noe mer enn bare å nå et mål. For meg er ferien selve reisen, forteller Kay Asbjørn Schjørlien med barna Keon og Zoe Aurora.

Store veier legger til rette for mer bilkjøring. Her er Puddefjordsbroen i Bergen, byens hovedinnfartsåre fra vest.

Foto: European Roads/Flickr.com

Vår store dårlige samvittighet

Bilen er vår største, dårlige miljøsamvittighet. Alle vet at bilkjøring fører med seg miljøproblemer. Men hva kan vi gjøre med det?

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Størst er problemet i byene, der store mengder biler gir opphopning av helseskadelig luftforurensning, akkurat der folk bor og ferdes. Men også i distriktene må vi se på bedre og mer miljøvennlige løsninger enn bensin- og dieslbiler, på grunn av klimagassutslipp og energibruk.

Hva er problemene med bilen?

Biler krever veier. Mye sårbar natur er ødelagt på grunn av veibyging, og stadig flere og større veier planlegges. I tillegg går bilen på oljebasert drivstoff, bare 3,7 prosent av bilene i Norge er så langt nullutslippsbiler. Slitasje fra bildekk og veimaling er den største kjente kilden til mikroplast i havet.

Bilen bidrar også til at det vi trenger (butikker, skoler, arbeidsplasser, offentlige

tjenester) kan bygges lenger unna der folk bor. Dermed blir det enda mer bilkjøring.

Diesel- og bensinbiler er også svært lite energieffektive. Mellom 15 og 30 prosent av energien i drivstoffet brukes til å få bilen fremover. I elektriske biler brukes hele 80 prosent av energien til fremdrift. Så selv om elbilen ikke løser alle miljøproblemer knyttet til bilbruk, er den et langt bedre alternativ enn bensin- og dieslbiler.

I byer og tettsteder er det enda flere problemer som viser seg. Bilen tar mye plass. Mange tettsteder og byer er omformet til asfaltørken for å gi parkeringsplasser til biler. Bilen forurenses og skader vår helse. Utslipp av NO_x og svevestøv fører årlig til rundt ti ganger flere dødsfall i Norge enn trafikkulykker. Bilen ødelegger dekket på veiene, noe som frigjør store mengder helseskadelig asfaltstøv. I tillegg begrenser bilene

andre trafikanters bevegelsesfrihet. Det blir farlig å leke ute, utrygge skoleveier og forurenset luft.

Så hva skal vi gjøre da?

– Kjør mindre! Det eneste tiltaket som begrenser alle problemene ved bilen er å kjøre mindre. Folk flest må kutte unødvendig kjøring. Samtidig må politikere og næringsliv legge til rette for at folk skal få utført sine oppgaver med mindre bilbruk.

– Sykkel og kollektivtrafikk er gode alternativer, spesielt i byer og tettsteder. Sykkelveier og kollektivtilbud må bygges videre ut.

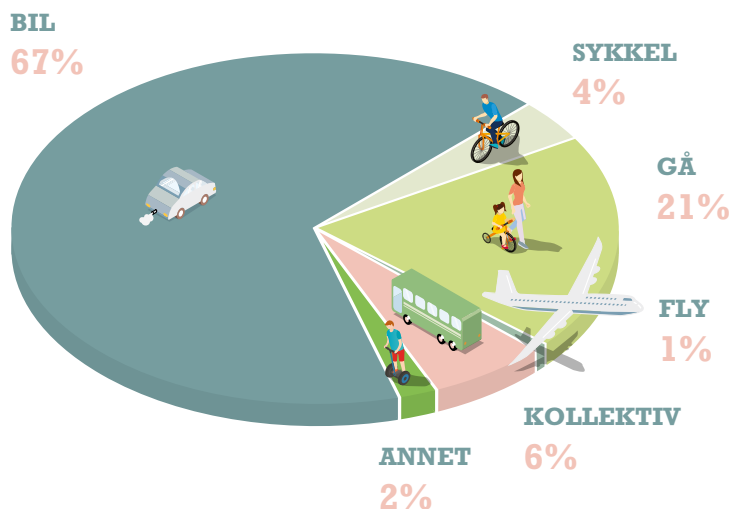
– Til kjøring som ikke kan erstattes av kollektivtrafikk, sykkel eller gange må man satse på nullutslippsbiler.

– Planleggingen av byer og tettsteder må skje på en måte som minsker behovet for bil. Motorveier og store kjøpesenterområder øker bilbehovet. Butikk- og skolestruktur må være slik at folk kan leve effektivt uten bil. Arbeidsplasser må lokaliseres slik at man enkelt kan reise kollektivt dit.

– Større områder må gjøres bilfrie i bysentrum, rundt skoler og idrettsanlegg og i boligområder. ■

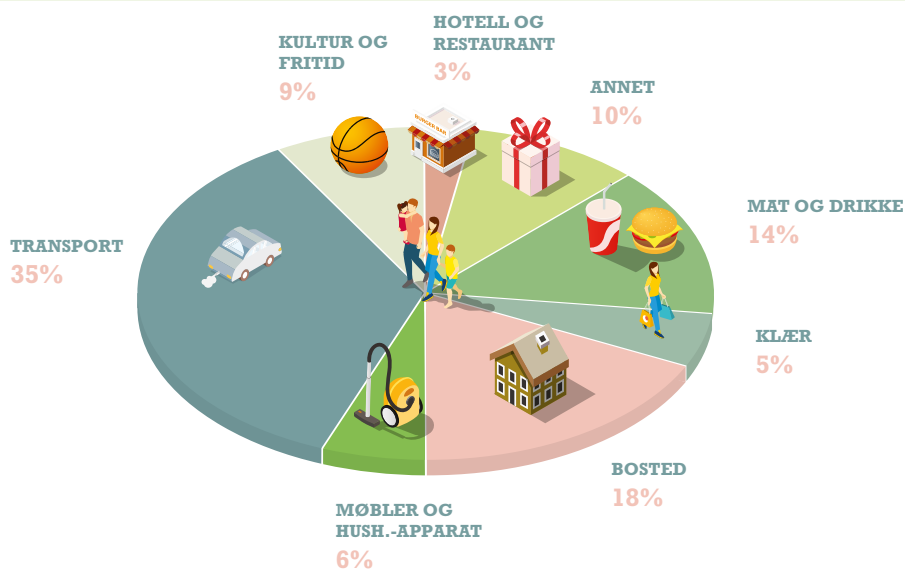
MENGDE REISER

67 prosent av alle reiser foretas med bil.

Kilde: «Å reise er å leve» i Klima 4-2013, artikkel av Borgar Aamaas, forsker ved klimaforskningscenteret Cicero.

UTSLIPP FRA NORSKE HUSHOLDNINGER

Transport står for 35 prosent av norske husholdningers utslipp.

DET HAR BLITT OVER 20 PROSENT FLERE REGISTRERTE PERSONBILER I NORGE SIDEN 2008

Jeg sykler, så klart!

Maria Andersen smiler der hun sitter med kaffekoppen i hendene. Det er en helt vanlig dag på jobb i midten av januar, og på Sagene i Oslo er gatene dekket av snø og is. Det er skikkelig hålkeføre, og folk går i pingvingange bortover fortauene. Men Maria sykler.

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Maria har nemlig fått seg el-sykkel med piggdekk, som gjør reisen frem og tilbake til jobb både tidseffektiv og sklifri. Gjennom prosjektet «Sykle, så klart» fikk Maria testet ut en el-sykkel i en hel uke, helt gratis. Det likte hun så godt at hun bestemte seg for å kjøpe en selv.

Hverdagsfloka

Maria har, som mange av oss andre, en travel hverdag med henting og bringing av barn både på skole og i barnehage. I tillegg skal hun komme seg frem og tilbake til jobb. Man skulle tro at å løse den hverdagsfloka med sykkel burde være rimelig strevsomt. Men da rister Maria bestemt på hodet. Hun sier at hun faktisk bruker mindre tid med el-sykkelen enn hun ville gjort med andre transportmidler.

Jeg slipper for det første å stå og hutre på

Her er Marias tre tips om el-sykling:

1 Følg sesongen; skift til vinterdekk.

2 Finn en modell som passer dine behov: er det en ren bysykkel? Helårssykkel? Vintersykkel? Sommersykkel? Fremoverlent eller oppreist sykkel?

3 Se på eventuelt tilleggsutstyr: skal du frakte ett eller flere barn? Vil du ha mulighet til å frakte matvarer?

Foto: Vibeke Skovly

- Jeg bruker mindre tid med el-sykkel enn jeg ville ha gjort med buss eller bil, sier Maria Andersen.

en holdeplass mens jeg venter på bussen. Med el-sykkelen har jeg full kontroll på hvor mye tid jeg bruker på å komme meg fra a til b. Jeg slipper kø i trafikken, eller å sitte inneklemt på en overfylt trikk. I tillegg sparer jeg penger på transport og treningsstudioer.

Sykle uten ekstra skift

Ifølge Forskning.no sykler folk dobbelt så mye når de har el-sykkel sammenlignet med vanlig sykkel. De vanligste argumentene blant de som var med i undersøkelsen var at man rekker over lengre avstander på kortere tid, og slipper å skifte klær når man kommer frem til jobb. Salget av el-sykler har ifølge Forskning.no også doblet seg for hvert år.

Maria syklet før også, men da på vanlig sykkel. Det gikk fint det og, men når man skal hente og bringe barn, og det er oppoverbakke hele veien hjem, kan det bli litt tungt i lengden.

Juks

- Det er jo ikke sånn at jeg bare sitter der, jeg må jo trække selv også, smiler Maria. Hun har opplevd at noen synes at el-sykkel er litt juks. Javel. Kanskje det er det. Men hvis alternativet er at sykkel blir stående i boden, er det vel kanskje ikke så farlig om man tyr til litt elektrisitet på veien?

Det er penger å spare

Noen ganger hender det at Maria har behov for en bil. Det problemet løser hun lett ved å leie en firhjulning gjennom Bilkollektivet.no. Man kan kjøre ganske mye leiebil før man kommer opp i kostnaden av å ha egen bil. Dessuten får man jo god samvittighet av å spare miljøet for nok et kjøretøy!

- Det jeg liker aller best med å sykle, er at jeg får trening, muligheten til å være ute hver dag, og at jeg sparer både miljøet og tiden min, avslutter Maria fornøyd. ■

Solenergi til lys og mobil - kjøp en solcellelampe!

Nå kan du skaffe deg ditt eget lille solcelleanlegg. En smart løsning på hytta, i båten, på tur eller rett og slett til å lyse opp mørke kroker hjemme.

For 950 kr + frakt får du din egen solcellelampe og mobiltelefonlader.

Sun King pro2 er et mini solstrøm-anlegg med et solpanel (3,3 W), en batteripakke, en lampe og mobillader.

Les mer og bestill på www.naturvernforbundet.no/solgiver

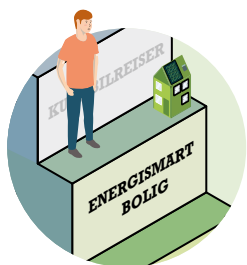
Naturvernforbundet

Mariboegate 8, 0183 OSLO

Ren energi i Afrika

Kjøper du en solcellelampe støtter du samtidig Naturvernforbundets arbeid for å gjøre solenergi tilgjengelig i Afrika. 1,3 milliarder menneskene har ikke tilgang til strøm, og for mange er helse- og miljøskadelige parafinlamper eneste lyskilde.

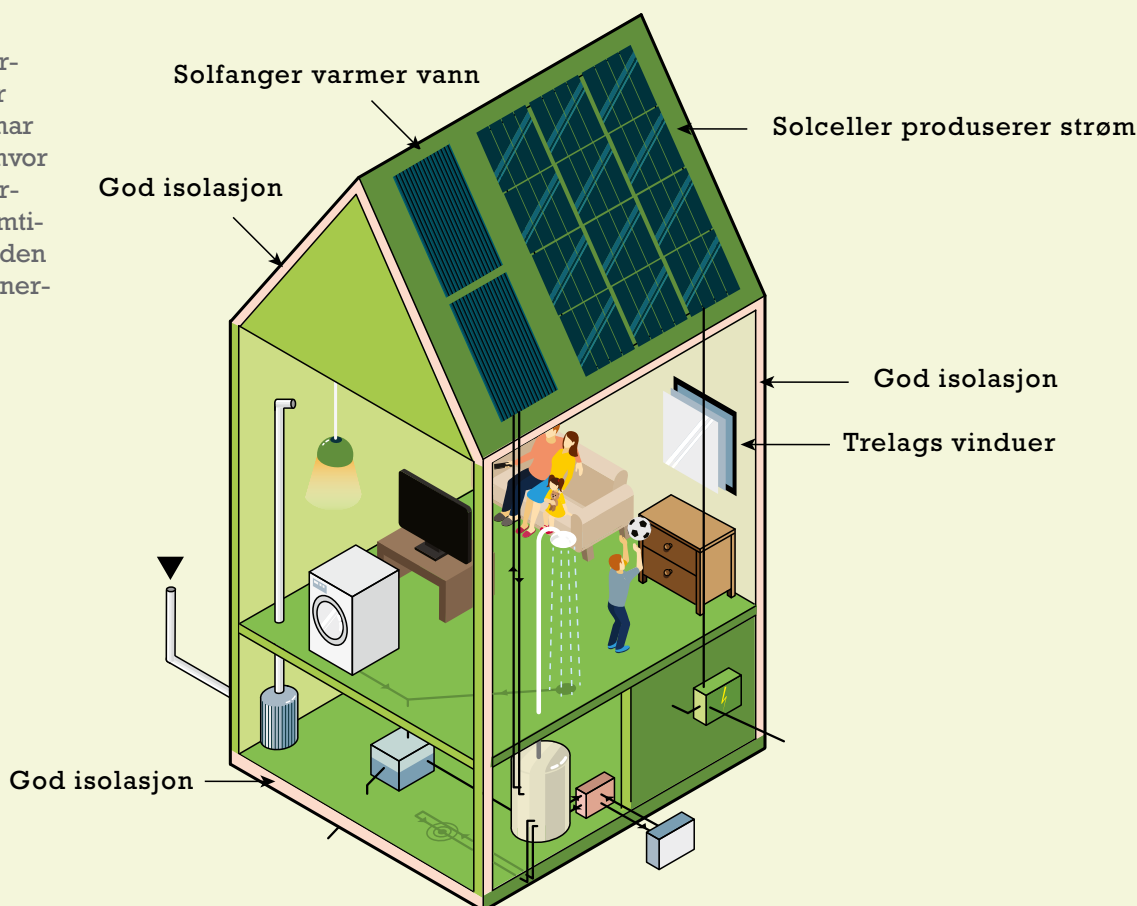
Ditt kjøp gir to nye kvalitetslamper til familier i Togo.

Kråka hilser; den fryser ikke

ENERGISMART BOLIG

En energismart bolig bruker varmen effektivt, er godt isolert og har god styring på hvor og hvordan energien brukes. Samtidig produserer den mest mulig av energien sin selv.

Hvordan kan du holde huset ditt varmt og behagelig, og samtidig spare både penger og miljø? Alle boliger kan gjøres mer energismarte.

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Mye energi går med til å opprettholde et behagelig liv i på et av klodens mer kjølige tilholdssteder. Vi nordmenn bruker selvsagt mye på å holde boligen varm. I tillegg går det med energi til lys, matlaging, vasking av klær og til nedkjøling. Samlet bruker vi 40 – 50 terawattimer (TWh) i året på boligene våre. Hvis man tar med arbeidsplassene våre og andre bygg i tillegg, er forbruket i Norge

på rundt 80 TWh. Det utgjør omtrent det samme som 160 altakraftverk.

Når politikerne snakker om det grønne skiftet, så snakker de ofte om at vi må få til en overgang fra fossil til fornybar energi – og derfor må vi bygge ut mer fornybar energi. Men alle er enige om at den mest miljøvennlige energien er den som ikke brukes. Og i virkeligheten er det aller viktigste globale klimatilskottet å bruke den energien vi allerede produserer på en smartere måte.

Ved å spare energi i alle bygninger i Norge kan vi til sammen frigjøre veldig mye. Det er dette som i virkeligheten utgjør Norges største kraftverk. Lavenergiutvalget, som kom med sin rapport i 2009, mente det var mulig å halvere energiforbruket i våre bygg på 30 år.

Vi nordmenn liker å pusse opp. Men det kan virke som om vi bruker mest tid på interiør og kortsiktige tiltak. Ikke de langsiktige tiltakene som vil gjøre både hjemmene og livene våre bedre og mer miljøvennlige.

Her er noen forslag til hva du selv kan gjøre i boligen din

Kort oppsummert handler energismart bolig om fravær av trekk og kontroll på luft og varme. Trekkfulle vinduer og dårlig isole-

HVA KAN DU GJØRE, OG HVOR MYE VIRKER DET?

ring er sløsing med energi og lite lønnsomt i lengden. Det er som kjent fyring for kråka, og helt unødvendig.

Har du en eldre bolig, kan du etterisolere i tak, vegger og gulv. Gamle enkeltglass-vinduer kan du bytte ut med nye som har dobbelt eller trippelt isolerglass. På taket kan det plasseres solfangere som vil gi deg gratis varmtvann, og for å bruke dette smart kan du i tillegg skaffe deg en sparedusj. Solceller på taket avgir strøm til oppvarming, matlaging og klesvask. Man kan også installere varmepumpe; her er en liten oversikt over de ulike typene:

■ Luft-til-luft-varmepumpe

Henter energi fra uteluften og bruker den til å varme opp luften inne.

■ Væske-til-vann-varmepumpe

Henter energi fra grunnvann, sjøvann, jord eller fjell og avgir varme via tappevann, vannbåren gulvvarme, radiatorer eller viftekonvektorer.

■ Luft-til-vann-varmepumpe

Henter energi fra uteluften og avgir varme via tappevann, vannbåren gulvvarme, radiatorer eller viftekonvektorer.

Det er viktig at man ser på ulike kombinasjoner og de løsningene som passer best for sin bolig. Hvis du bor på en plass med mye sol, bør du utnytte denne energien så langt det er mulig, og eventuelt supplere med en varmepumpe. Står boligen på en skyggefull plass, men på fjellgrunn, kan bergvarme være den beste løsningen.

Er boligen din 30 år eller eldre (gjelder ¾ av boligene i Norge) er det spesielt mye å spare på å oppgradere boligen.

På nettsiden energismart.no finner du en samlet oversikt over de mest energieffektive produktene.

Enova har støtteordninger for flere energisparetiltak, samt til energirådgivning. Retningslinjer og støtteordninger leser du om på <http://tilskudd.enova.no> ■

BYTTE GLASS/VINDUER

Det er ofte mulig å beholde vinduskarm og skifte glasset til moderne energiglass. Bytter du ut vanlige 2-lags isolerglassvinduer, som var vanlig på 60-, 70- og 80-tallet, med 3-lags energiglass, senker du varmetapet så mye at det gir en besparelse på opp mot 200 kilowattimer per kvadratmeter per år.

I tillegg til energibesparelsen vil 3-lags energiglass gi en betydelig komfortheving. Da vil innsiden av vinduet holde en temperatur tilnærmet lik romtemperaturen. Slike vinduer vil ikke gi kaldtrekk fra vinduene (kaldras). Det vil heller ikke være nødvendig med varmekilde under vinduet for å motvirke dette.

ISOLERING AV LOFT

Normen i dag er 30-35 centimeter isolasjon på loft. Om det i dag er 10-15 centimeter isolasjon så er det et godt tiltak å legge på et ekstra lag. Tabellen viser effekten i Oslo klima:

Dagens isolasjon	Tilleggsisolasjon	Total isolasjon	Besparelse per m ² tak/år
5 cm	25 cm	30 cm	60 kWh
10 cm	10 cm	20 cm	22 kWh
10 cm	20 cm	30 cm	29 kWh
10 cm	30 cm	40 cm	32 kWh
15 cm	20 cm	35 cm	17 kWh
20 cm	20 cm	40 cm	9 kWh

VARMEPUMPE LUFT-LUFT

Har huset åpne romløsninger ligger det godt til rette for bruk av luft-luft varmepumpe. Denne vil kunne stå for en vesentlig del av oppvarmingen store deler av vinteren, men det er nødvendig med tilskudd fra andre varmekilder (eksisterende) varmekilder på de kaldeste dagene. Oversikt over varmepumpeleverandører (importører og lokale forhandlere) kan man finne på www.varmepumpeinfo.no. Oversikt over leverandører som kan hjelpe deg å kutte fossil fyring og gå over til fornybar energi, varmepumpe eller annet, finner du også på www.oljefri.no.

Tre ulike familier, tre ulike energiløsninger

Familien Thorsheim har fått boret et 120 meter dypt hull utenfor huset sitt. Siden har strømforbruket sunket så kraftig at strømleverandøren BKK mistenker dem for å jukse med strømmåleren.

Tekst: VIBEKE SKOVLY, MARTIN LEANDER MØINICHEN BRANDTZÆG, SILJE ØSTERBØ og LAILA BORGE redaksjonen@naturvernforbundet.no

Tore og Ingunn Thorsheim kjøpte en gammel Kristian Bjercknes-villa ved Starefossen i Bergen for 13 år siden. Svært lite ble gjort for å oppgradere huset siden det ble bygget. Vegger, vinduer, kjøkkeninnredning – alt var slik Kristian Bjercknes tegnet det i 1928. Huset var svært sjarmerende, men samtidig veldig slitt. Med tilgang til arkitektens gamle tegninger, satte derfor familien i gang med å restaurere det falleferdige huset tilbake til opprinnelig stil.

Frisk bris

Fra trekkfulle vinduer og en råkjeller som var så fuktig at ikke engang verktøy kunne oppbevares der, har det nå blitt vannbåren varme i gulvet og nye trekkfrie vinduer. Tore etterisolerte i tillegg fra utsiden og gav villaen ny kledning.

Men selv om huset nå var i god stand, måtte det gjøres noe med oppvarmingssystemet. Selv med elektrisk varme og kamin var det vanskelig å varme opp hele huset samtidig. Da Tore skulle rehabilitere kjelleren, undersøke han mulighetene for vannbåren varme. Valget falt på en væske/vann-varmepumpe, siden de trenger mindre vedlikehold og blir mindre påvirket av temperatursvingninger enn de som henter varme fra luften.

En væske/vann-varmepumpe pumper væske i rør ned i bakken. Der blir den varmet opp ved hjelp av varmen som er i berget før den pumper tilbake i

huset. Temperaturforskjellen gir energi til varmepumpen.

Med et grunnvannsspeil på 108 meters dyp under tomten var det en ideell beliggenhet for å benytte seg av bergvarme. Det ble boret et hull på 120 meter som viste seg å

være i stand til å forsyne familiens hjem med jevn temperatur. Med styringssystemet kan de også regulere temperaturen i ulike rom, og ha automatisk senkning om nettene og på dagtid når familien er på jobb og skole. Når de har vært bortreist, kommer de hjem til ferdig oppvarmet hus.

Halverte strømforbruket

Tore anslår investeringen til rundt 300 000,- men regner med å spare det inn igjen på lavere strømregninger. Etter at tiltakene kom på plass, ble strømforbruket omtrent halvert.

Familien Ulvestad i Asker er fornøye med sitt solfangeranlegg.

Foto: Martin Leander Møinichen Brandtzæg

– Da jeg fylte ut måleravlesningen min på nettet, kom det opp spørsmål med rød skrift om jeg hadde skrevet feil. BKK har også ringt og lurt på hvorfor måleravlesningen min er så lav, sier Tore med et fornøyd smil om munnen.

Inspirert til å fjerne oljefyren

I 2007 kjøpte Gunnar Ulvestad et eldre hus i Asker. Boligen, som er fra 1969, ble i 2008 totalrehabilitert, men har fram til nylig blitt oppvarmet av en eldre oljefyr knyttet til sentralvarmeanlegget. Ulvestad, som personlig har en sterk interesse for teknologi og varmeløsninger, vurderte lenge å bytte til en mer moderne varmeløsning. Høsten 2013, da Asker kommune sammen med Oljefri holdt et informasjonsmøte i kommunen om utfa-

sing av oljefyr og fornybare alternativer, ble Ulvestad inspirert til å gjennomføre planene.

En god investering

– Det var nok en kombinasjon av miljø og økonomi som avgjorde saken. Det varslede forbudet mot oljefyring fra 2020, samt muligheten til å bygge et moderne og klimavennlig oppvarmingsalternativ, gjorde det til en lett avgjørelse. At man i tillegg sparer penger på en slik investering og gir boligen en verdiøkning er også et viktig insentiv, sier Ulvestad.

Videre forteller han at Enovas inkludering av støtte til solenergi-anlegg var et viktig moment da han så på de ulike løsningene. Ulvestads interesse for solenergi førte til at han valgte å kombinere solfangere (som varmer opp vann) på taket med en bergvarmepumpe inne i det gamle fyrrommet. Etter informasjonsmøtet i Asker kom Ulvestad i kontakt med Oljefri-tilbyder Snersrud & Pedersen AS, som gjennom tett dialog bidro med gode energiløsninger som var økonomisk gjennomførbare.

Ulvestad legger ikke skjul på at det var en behagelig følelse da han tok sin første dusj i gratis varmtvann, og han presiserer at det å kunne måle temperaturen på det oppvarmede vannet som strømmer gjennom solfangeranlegget gjør at han hele veien har god kontroll over forbruket sitt.

Bra for klimaet, bra for meg

Ulvestads energiberegning viser en klar reduksjon i kostnadene for oppvarming. Fra et tidligere forbruk på rundt 26.000,- i året ved oljefyring, viser estimatene at oppvarming med varmepumpen vil ha en kostnad på ca. 12.180,- i året, altså en besparelse på 13.820,- per år. I tillegg har solfangeren de første månedene redusert strømkostnadene med 30 %.

– Jeg er så langt svært fornøyd med varmeanlegget og de økonomiske besparelsene jeg vil gjøre på sikt. Jo tidligere man skifter over til fornybart varmesystem, jo raskere går inntjeningen. At dette i tillegg er klimavennlig, synes jeg er svært gledelig, avslutter Ulvestad.

En løpsk oljefyr

Familien Solheimslid brukte 2500 kr i måneden på olje.

– Den gangen fyrte vi for kråkene, all varmen forsvant opp pipa, og partikkelutslippene

var høye, forteller han. Noe måtte gjøres.

Boligen i Blindheimsveien ligger på den kaldeste plassen i Bergen, ifølge Rune. – Vi ligger ofte på minus femten – tjue grader her om vinteren. I kjelleren stor det en enorm oljefyr fra slutten av 70-tallet som leverte varme til boligen gjennom en kombinasjon av radiatorer og vannbåren gulvvarme. Da denne gikk vi stykker ble Rune nødt til å se seg om etter en ny løsning.

Ingen miljømann

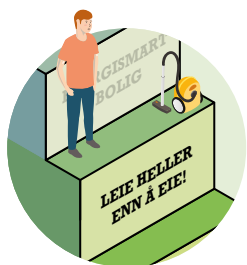
– Jeg kan ikke si at miljø var en av grunnene til at jeg ble oljefri. Jeg er dessverre ingen miljømann, men jeg kan mye om teknologien i den fossile delen av energisystemet, forteller Solheimslid. Han vurderte mange ulike erstatningsløsninger til oljefyren, men grunnforhold og fremtidige arealplaner i området gjorde at familien til slutt valgte å gå for en luft/vann-varmepumpe. Denne typen varmepumpe henter energi fra uteluft og avgir varme via tappevann, vannbåren gulvvarme, radiatorer, eller viftekonvektorer.

Rune sendte inn forespørsel på nettsiden mittanbud.no, og fikk besøk av sju ulike firmaer. Av dem valgte han Arna og Åsane Rørleggerservice, som også er tilbyder gjennom Oljefri.no. Fra begynnelse til start tok det sju dager å bli oljefri. To menn gjorde jobben med å installere varmepumpe, bereder og rørføringer. Den gamle oljefyren fjernet Rune selv. I tillegg hadde han en venn i bransjen som kunne hjelpe med å få den nedgravde oljetanken forsvarlig fjernet.

Hva ble kostnaden?

Selve anlegget kostet 125 000 kroner ferdig montert, inkludert rørleggerarbeidet. I tillegg kostet det 15 000 kroner i elektrikerarbeid for å få på plass nye kurser til varmepumpen, og noen tusen å bli kvitt oljetanken. Totalt ble det en investering på 145 000 kroner. Enova støtter forhåpentligvis investeringen med 25 000.

Solheimslid regner med å spare rundt 12 – 15 000 kr i året. Da vil investeringen være tjent inn i løpet av åtte – ti år. Ved å kvitte seg med oljefyren og gå over til fornybare energikilder, har Rune funnet ut at han vil spare minst en tredel av energien han tidligere brukte, og erfaringene så langt tyder på at dette vil stemme. ■

Hvor ofte bruker du egentlig en slagbormaskin? Hadde det ikke vært en god ide å ha én på deling i nabolaget, istedenfor en i hvert hus?

Et slagbor til overs

Har du tenkt på alle de tingene du eier som du egentlig bare har bruk for en gang i blant? Gir det for eksempel mening at alle familiene i et borettslag eier en gressklipper hver, en trillebår hver, hver sin verktøykasse og hver sin rake? Hva med bil? Trenger man egentlig det hvis man ikke bruker den så ofte?

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Hvis man tar en gjennomgang av alle tingene man eier, kommer man raskt fram til at man har ganske mye greier som man sjeldent bru-

ker. Utgiftene det medfører kunne man lett ha spart seg hvis man tenkte seg om en ekstra gang og gikk over til naboen i stedet for å spørre om å låne nettopp den drillen eller stikk-saga som trengtes for å skru opp skapet eller kappe til den nye benkeplata på kjøkkenet.

Garderoben

Det samme gjelder med klær. Vi har vel alle noen dresser eller penkjoler hengende i skapet som ikke har blitt brukt mer enn et par ganger. Hva med å leie disse plaggene i stedet? Den svenske kleskjeden Filippa K tilbyr utleie av klær.

– Vi har jobbet i mange år med å øke andelen miljøvennlige materialer i våre klær. Men vi kom til et punkt der vi følte at dette ikke var nok. I 2014 utviklet vi et manifest som blant annet omhandler «Circular fashion», at vi må bevege oss mot sirkulærøkonomi og gjenbruk. Hvordan kan vi gi våre klær et andre og tredje liv? Vi ville finne en måte å tilby våre kunder å oppdatere sin garderobe uten å bidra til overforbruk. I

utvalgte butikker kan kunder leie et plagg i fire dager, for 20 prosent av utsalgsprisen. Dette er et tilbud til de som vi ha noe spesielt til en fest, et jubileum eller en forretningsreise, forklarer Elin Larsson, bærekraftsdirektør i Filippa K.

Bil

Når det gjelder bil, er det en stor økonomisk inngripen i de fleste lønnsposser. Vedlikehold, veiavgift, bensin (hvis du ikke da har gått over til el-bil) og dyre reparasjoner da det passer seg som dårligst, er vel noe alle bileiere kan kjenne seg igjen i. Hvis man bor på landet er man selvfølgelig mer avhengig av bil enn man er i byen. Men hva med å samarbeide med naboen? Kunne man for

eksempel hatt en bil på deling? Reist til jobb sammen, eller tatt felles turer til matbutikken? Slike tiltak sparer miljøet, lommeboken, og kan i tillegg bidra til et godt nabo-skap. Bor man sentralt i byen, bruker man kanskje ikke bilen hver dag. Da kan man enten leie en på Bilkollektivet.no eller eventuelt leie ut din egen til noen andre gjennom for eksempel nabobil.no.

Trening- og friluftsutstyr

Hva med å leie skiutstyr til barna i stedet for å kjøpe nytt hver gang de har vokst litt? Hos BUA kan du leie sport og friluftsutstyr; alt fra skøyter til telt og soveposer. De har 12 utlånsordninger spredt rundt i Norge, blant annet på Hamarøy, i Sarpsborg og på Friluft-

Elin Larsson,
bærekraftdirektør i Filippa K.

Foto: Kristian Skjellum Aas

senteret i Gamle Oslo. Flere kommuner og frivillighetsentraler har også utlånsordninger for sportsutstyr.

Samarbeid med gode naboer

Med mindre du bor alene midt ute i skogen eller på en øde øy, har du antagelig noen naboer i nærheten. Da ligger forholdene til rette for et godt samarbeid som både sparer miljø og lommebok. Det er bare fantasien som setter begrensninger på hva man kan byttelåne av hverandre hvis man inngår et godt samarbeid om innkjøp av utstyr og andre ting. Hva med å dele på gressklipperen? Det er jo en ganske dyr investering, så da hadde det vel vært hyggelig å eie den sammen i stedet?

Bor man i et borettslag ligger forholdene virkelig til rette for utstrakt byttelån med hverandre. Man kan for eksempel opprette en felles facebook-gruppe der man lager en oversikt over hvem som eier hva. Slik kan gode naboer kontakte hverandre når de trenger noe, i stedet for å løpe ned på første og beste jernvarehandel og kjøpe et slagbor.

I tillegg er det lettere å bli kjent med naboen. Man kan utveksle kunnskap og hjelpe hverandre med å fikse ting i hverdagen. Kanskje det resulterer i en hyggelig prat på kjøkkenet over en kopp kaffe i tillegg? ■

Foto: Tommi/istockphoto.com

Berit fiksa det!

**Berit Nordaunet Jacobsen fra Trondheim er denne utgavens vinner av Naturvernforbundets fiksekonkurranse. Hennes male-
riske beskrivelse av å fikse en stol smeltet juryen.**

– Min mann og jeg fikk to røde lenestoler fra 50-tallet av min manns foreldre. De var velbrukte da, og etter noen år i heimen vår, med tre unger og katt, var de enda mer slitte! De ble tatt med til hytta, og der begynte jeg å trekke de opp, forteller Berit Nordaunet Jacobsen.

Hun fortsetter:

– Først måtte det gamle stoffet av. Det var mer jobb enn jeg trodde! Veldig mange

små stifter måtte fjernes langs alle kanter og hjørner. Tang, hammer og kniv kom godt med! Springfjærene i setet var noe myke midt på setet, men siden jeg ikke har prøvd å skifte fjærer og hjortebånd (under setet, som holder fjærene oppe) før, prøvde jeg en mer lettvinnt metode: Jeg la i nytt, fastere fyll midt på sitteflata. Så la jeg på to lag platevatt over hele setet og ett lag i ryggen og festet dette med noen tråklesting. Så la jeg på nytt møbelstoff på de forskjellige flatene, festet med store knappenåler og strammet og tilpasset det. Jeg sydde fast med sterk tråd og krum møbelnål. Jeg valgte å ikke bruke kantebånd mellom ryggens bak- og framside, mest for å gjøre arbeidet enklere. Der sømmen ble synlig brukte jeg usynlige sting for å feste stoffet. Under stolen måtte stoffet festes til trerammeverket og da brukte jeg stiftmaskin og litt møbelstift, der det passet best. Jeg trakk opp to store knapper i samme

møbelstoff og festet de som pynt/oppstrammere i ryggen. Valgte å bruke større knapper enn det som var opprinnelig. Og til slutt skrev jeg en lapp med stolens historie, alder og eiere og festet under sammen med en bit av det opprinnelige stoffet og plastkantebåndene. Det kan være artig å finne for de som overtar stolene!

– Jeg ble veldig fornøyd med stolene etterpå. De er bedre å sitte i enn før, selv om jeg valgte lettvinntmetoden for å bygge opp setet. Og hele stolen er mykere og mer oppstoppet. Det tok en hel dag å trekke opp en stol og kroppen var stiv og støl etter mange rare arbeidsstillinger! Og en bonus: underveis i arbeidet fant jeg skatter fra gamle dager inne i stolen: hårnåler fra svigermor, plastperler og blyantstubber med bitemerker på fra mine svigerinners barndom på Nardo i Trondheim, avslutter Jacobsen. ■

Bli med i fiksekonkurransen!

Har du reparert, pusset opp eller fikset noe som var ødelagt eller utgått på dato? Send oss bilder og bli med i konkurransen!

Klær, møbler, sko, sykler, bålpanner eller helt andre ting: vi er interessert i alt som var

utgått/ødelagt og som er satt i stand for videre bruk.

I hvert nummer av Natur & miljø kåres en vinner, som får et bokgavekort på 500 kroner.

Slik kan du delta

- Send ett eller flere bilder av det du har fikset i jpg- eller png-format til tavarepa@naturvernforbundet.no
- Vi vil også gjerne ha bilder av hvordan det så ut før fiksing/oppussingen.
- Skriv noen linjer om hvordan du gjorde det og hva du synes om resultatet.
- Skriv «Fiksa det» i emnefeltet på e-posten.
- Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.

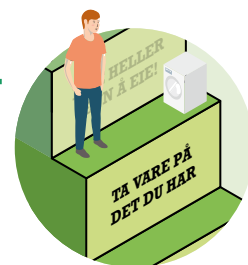

Foto: TheKarend/Flickr.com

Hva gjør du med slike sokker?

Stopp den ullsokken!

Det gjorde nemlig alltid bestemor. Hun strikket jo for så vidt sokkene selv også, og fikk nok et litt nærmere forhold til dem enn hva mange av dagens forbrukere gjør. Og kanskje det er der problemet ligger. Mangel på nærhet; å sette pris på det man har og ta vare på det.

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Om lapping og klær på billigsalg

Ta klær for eksempel. De av oss som vokste opp på 80-tallet var vant til at mamma lappet hullene i buksene våre, sydde bursdagskjoler og strikket genserne selv. Ja, ja, kanskje ikke alle da. Men mange. Og det var ikke kun av idealistiske grunner. Det var fordi klær var mye dyrere da enn de er nå. Eller, med andre ord: prisene har ikke endret seg nevneverdig siden den gang. Ifølge Statistisk Årbok er prisene på klær, i ren kroneverdi, uendret fra 1980 til 2010. Samtidig ble inntekten vår mer enn firedoblet.

I 2017 handler det kanskje ikke så mye om pris, men om å ta vare på miljøet. Det bruk-og-kast-samfunnet vi lever i utfordrer

oss til det ytterste til å være bevisste forbrukere. Det er ikke lett å stå imot kjøpepresset og unngå å la seg friste av reklamen vi blir utsatt for i hverdagen. Da kan det være greit å bli mer bevisst på eget forbruksmønster, og hvilke ting som eventuelt kan få forlengt levetid.

For dyrt å reparere

En av de tingene som Naturvernforbundet jobber med er at det skal bli lettere for folk å reparere tingene sine. Vi vil være en motvekt til forbrukskulturen, der det ikke skal lønne seg å reparere fremfor å kjøpe nytt. I samarbeid med Restarters Oslo arrangerer Naturvernforbundet fiksemarkeder for elektronikk hvor folk kan komme med alt fra ødelagte printere til mobiltelefoner, og få fikset dem med hjelp fra våre håndverkere.

På nettsiden tavarepadetduhar.no, finner du tips om hvordan du kan forlenge levetiden på tingene dine. På neste side finner du et lite utvalg.

Bidrar til bedring

Ved å ta vare på det du har istedenfor å kaste og kjøpe nytt bidrar du til:

- Redusert press på verdens landarealer
- Mindre forurensning
- Lavere energiforbruk
- Redusert vannforbruk
- Redusert press på verdens ikke-fornybare naturressurser
- Lavere klimagassutslipp
- Mindre avfall

FAKTA

- Tekstilproduksjon krever enorme mengder vann, kjemikalier og klimautslipp.
- Det går med 1400 liter vann for å produsere én t-skjorte.
- 165 farlige kjemikalier brukes i industriproduksjon av klær.
- Å produsere klærne som en skandinav bruker på 20 år, avgir like mye klimautslipp som en kjøretur rundt jordkloden.

Kilde: sortere.no

– Vi må ikke være så redde for å åpne dekselet og prøve å reparere

Kaja Ahnfelt (28) er primus motor bak Restarters Oslo, en forening som arrangerer «fiksefester for elektronikk» der hvem som helst kan få hjelp til å reparere ødelagte dingser.

Tekst og foto: IDA ELIASSEN-COKER
redaksjonen@naturvernforbundet.no

– Jeg er veldig fascinert av hvordan man skaper endring, forteller Kaja. Det har vært stort fokus på informasjonskampanjer som forteller oss hvordan vi skal leve for å spare miljøet, men det er ikke så lett å finne praktiske tiltak for hvordan du faktisk kan bruke det i livet ditt.

Kaja Ahnfelt.

Verdensomspennende nettverk

Da Kaja skulle skrive masteroppgaven sin ønsket hun å finne et prosjekt som fokuserte på mer praktiske løsninger. I London oppdaget hun The Restart Project som har laget et verdensomspennende nettverk av Restart parties, eller Fiksefester for elektronikk. Nå er hun prosjektleder for Restarters Oslo, en forening som er satt i gang i samarbeid med Norway Makers, SoCentral, Naturvernforbundet og Deichmanske bibliotek. De leter nå etter flere som vil være med å støtte prosjektet.

Sosial møteplass

– The Restart Project klarer å dra folk inn på en måte som ikke er moraliserende og nega-

– Du lærer at det å åpne dekselet på telefonen din faktisk kan være utrolig spennende og artig, sier Kaja Ahnfelt, primus motor bak Restarters Oslo.

tiv, gjennom møter der man har det gøy med å reparere ting. Vi lager en sosial møteplass hvor du møter mennesker du kanskje aldri

har møtt før, samtidig som du lærer at det å åpne dekselet på telefonen din faktisk kan være utrolig spennende og artig.

Kajas tre tips til et grønnere liv

1 «Buy shit, buy twice»: Skal du ha en ny stavmikser, vaskemaskin eller noe annet elektrisk? Spør hvilke typer som er laget for å ha lang holdbarhet, eller som kan repareres. De tingene er gjerne dyrere, men kan til gjengjeld vare mer enn tre ganger så lenge, og spare deg mye bry og penger.

2 Har noe gått i stykker? Du har mange rettigheter som forbruker for å få det reparert eller pengene tilbake – særlig om det ikke er du som er årsaken til at gjenstanden har gått i stykker. Sjekk forbrukerradet.no.

3 Hvis du ikke får hjelp på den måten, tenk deg om to ganger før du kaster det, ofte er det veldig enkelt å få det reparert. På tavarepa-detduhar.no og ifixit.com finner du oversikter over ting du kan gjøre selv.

Bygger opp frykten

Kaja har ikke alltid vært interessert i teknologi og reparasjon, men hun synes det er gøy å arbeide praktisk.

– Jeg hadde aldri åpnet en datamaskin før jeg begynte med dette prosjektet. Men nå har jeg fikset en telefon og en lommelykt, og øretelefonene mine og en symaskinpedal.

Det krever litt ferdigheter og kunnskap å reparere ting, men veldig mye av det handler også bare om å komme over en terskel og ha selvtillit til å åpne ting opp. Jeg husker vi hadde en mobiltelefon som ikke ville lade, som var ansett som død. Men så viste det seg at det rett og slett bare var å ta en pinsett og ta ut noe lo, så var den helt fin. Sånn er det ganske ofte.

Kaja mener elektronikk ofte er designet for å holde deg «ute» og bygge opp frykten for å åpne elektronikken.

– Vi må heller tenke at om den er ødelagt uansett, så det er ikke så mye gærent jeg kan gjøre. Nå opplever jeg at det ikke er skummelt, men faktisk utrolig gøy. ■

SLIK FIKSER DU ...

Hvordan få en skarp saks

Det er irriterende med sløve sakser. Hvis du har en saks som gjerne kunne vært litt skarpere kan du prøve dette enkle sandpapirtrikset.

- Finn frem et stykke fint sandpapir
  - Klipp i sandpapiret med den sløve saksen du vil slipe.
  - Klipp til du merker at saksen har blitt skarpere
- Hvis saksen er veldig sløv, kan du heller prøve å slipe saksen som du ville gjort med en kniv.

Ripete tremøbler

Visste du at man kan fjerne riper i møbler og treverk ved hjelp av en liten valnøtt? Joda, det stemmer faktisk. Gnir man den magiske nøtten på treverket, frigjøres en olje som trekker inn og glatter ut ripene.

Slik fikser du hull i hageslangen

Hageslangen er et flittig brukt hageredskap. I stedet for å kjøpe ny når den gamle har gått lekk, kan du nøye deg med å kjøpe et skjøtestykke hos hageslangeforhandleren. Klipp av den biten av slangen det er hull i og skjøt sammen de to endene med skjøtestykket.

Tips til et langt hageslangeliv:

- Ikke la slangen bli liggende ubrukt under trykk i sola. Hvis slangen blir liggende slik med stillestående vann i seg, vil vannet etterhvert bli svært varmt – det kan skade slangen.
- Heng slangen opp framfor å la den ligge i en haug på bakken.
- Prøv å unngå knekker og vridninger på slangen. Disse kan skape svake punkt i slangen, så rett dem ut med en gang de oppstår.

Bli kvitt grønske på klærne

Her er to ulike metoder for å fjerne grønske så du slipper å kaste den hvite sommerbuksa:

Kefir/kulturmilk: Legg plagget med flekken i bløt i kefir eller kulturmilk i noen timer. Vask deretter bort flekken i fersk melk.

Oppvaskmiddel/ Zalo: Fjern forsiktig det som er av løs grønske. Hell oppvaskmiddel direkte på flekken og gni det godt inn i stoffet. La såpen sitte over natta. Vask deretter plagget i vaskemaskinen. Alternativt kan du gni Zalo på flekken, la det virke i cirka 20 minutter, skyll bort og vask deretter plagget i vaskemaskinen. Obs! Se an hva plagget tåler. Silkeplagg må man for eksempel behandle spesielt varsomt.

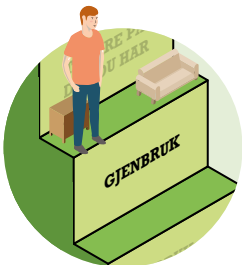

Foto: Davidd/Flickr.com

En gammel hatt for deg, en skatt for andre? Flere forbruksartikler bør gjenbrukes, i stedet for å kastes.

En gammel hatt – en forlatt skatt?

Er boden din stappfull av ting du aldri bruker? Er klesskapet ditt sprengferdig og hyllene overlesset med klær? Er det litt sånn at du aldri finner noe, fordi det ikke er mulig å komme til i alt kaoset?

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Da er det kanskje på tide å kvitte seg med et par ting. Men, for all del, ikke kast det! Selv den gamle stålampa innerst i boden kan gi lys og glede til noen andre. Bare fordi du ikke synes noe er fint, er det ikke dermed sagt at andre er enige – heldigvis. Da kan du

nemlig selge eller gi bort de tingene du ikke bruker lenger på Finn.no, Tise-appen eller andre nettstedet. Bor du i et borettslag, kan dere arrangere egne lokale loppemarkeder. Har du eget hus kan du invitere venner og kjente til felles byttemarked i garasjen.

Årlig arrangerer Naturvernforbundet klesbyttetdag rundt om i hele Norge. I fjor ble det byttet mer enn 15 000 klesplagg på 60

ulike steder i landet! Her er det virkelig gode muligheter til å bytte til seg en helt ny garderobe – helt gratis.

Det aller beste med gjenbruk, er at man sparer penger og slår et slag for miljøet samtidig. Og det er viktig, fordi det er utrolig mye som kastes i Norge som fint kunne kommet noen andre til nytte. Faktisk kaster hver og en av oss 13 kilo tekstiler i året!

Avfallshåndtering

Innen norsk avfallshåndtering opereres det med et fempunkts avfallshierarki:

1. Avfallsreduksjon
2. Gjenbruk
3. Materialgjenvinning
4. Energigjenvinning

Foto: normanack/flickr.com

Kompostering er en utmerket måte å ta vare på hage- og matavfall. Kompostjord er energirik, og gir grunnlaget for nye planter og nyttevekster. Naturvernforbundets kompostbrosjyre «Ren jord» gir deg mange komposttips, og finnes gratis på forbundets nettside.

5. Deponering

Som vi ser, står avfallsreduksjon på første plass – deretter kommer gjenbruk. Når vi har ryddet i boder og skap og solgt eller gitt bort det som andre vil ha, blir altså neste steg å levere inn materialer til gjenvinning. Ifølge SSB ble 37 prosent av ordinært avfall i 2014 materialgjenvunnet. Materialgjenvinning betyr at materialet beholdes helt eller delvis. Det kan for eksempel være produksjon av

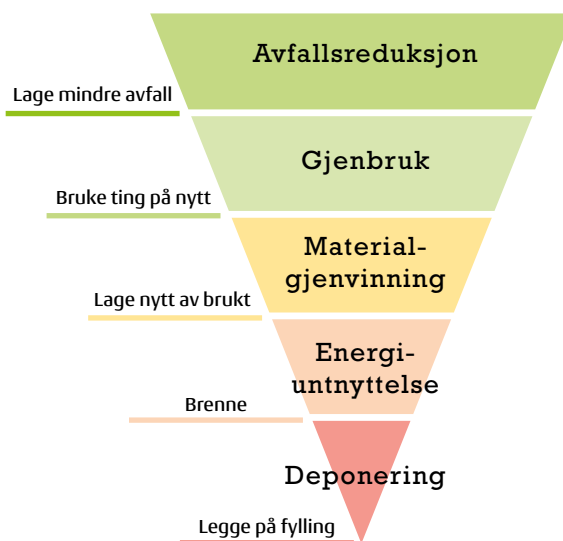
råvarepapir fra innsamlet returpapir. Neste punkt er energigjenvinning – her utnyttes energien som blir frigitt ved forbrenning av avfallet. Dette står for 29 prosent. Energien kan for eksempel brukes til oppvarming av bygg. Deponering er siste steg i avfallssorteringen. Dette er materiale som ikke kan gjenvinnes på noen som helst måte, og som havner på dynga. Det utgjør 11 prosent av avfallet vårt.

Statistikken viser at mengden avfall øker for hvert år. Det vi derimot blir stadig bedre på, er gjenvinning av ulike materialer.

Gjenbruk handler ikke bare om å forlenge levetiden til tingene våre, men også om at det som vi til slutt ender opp med å kaste, blir til nye produkter. I framtida må alle produkter bli til noe nytt! Vi må sørge for at alle selskaper og bedrifter lager produkter av resirkulerte materialer slik at man også får en etterspørsel etter disse råmaterialene.

Et godt eksempel på det er kontorstolene til HÅG. De er laget av resirkulerte materialer og har vunnet flere miljøpriser. Aluminiumen er laget av 90-100 prosent resirkulerte materialer, og plasten er resirkulert plastavfall. Stolen er også laget slik at man lett kan ta fra hverandre hver enkelt del og erstatte dem. Slik kan hver enkelt del repareres i stedet for at hele stolen kastes som restavfall.

AVFALLSPYRAMIDEN

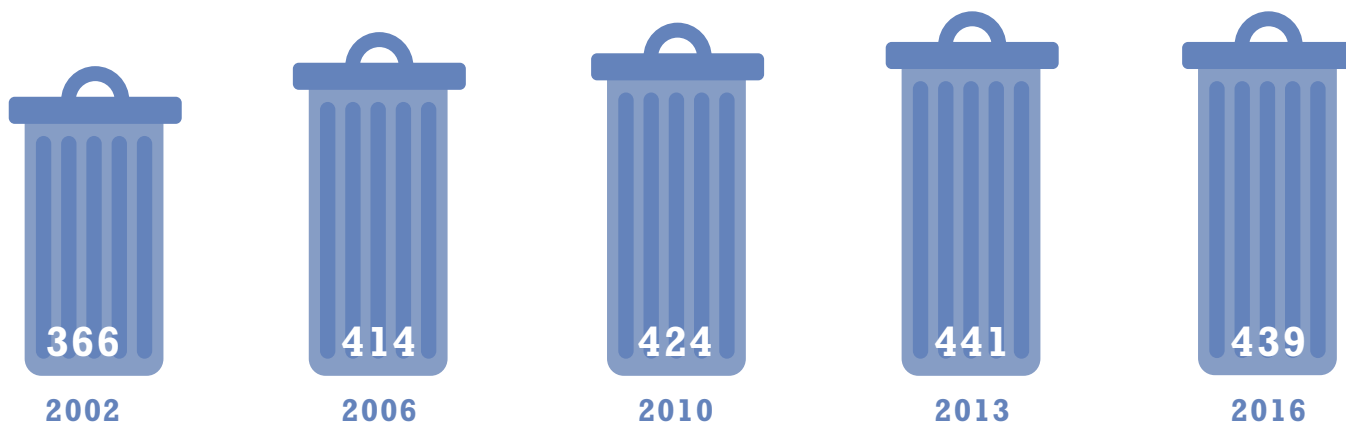

I tillegg har de et lavt klimafotavtrykk ved produksjon.

Et annet eksempel er gjenbruk av organisk materiale ved kompostanlegget på Grønmo i Oslo. Der forvandles byens hageavfall til førsteklasses kompost, eller Tigerjord, som kompostkongen Harald Aarnes kaller det. Alt fra gamle juletrær til rosebusker gjenoppstår i ny drakt og kan brukes som kompost osloborgerne og kommunen kan dra god nytte av i hager og parkanlegg hver vår. ■

MENGDE HUSHOLDNINGSAV FALL PER INNBYGGER, 2002-2016, I KILO.

Vi kaster 73 kilo mer avfall hver enn i 2002. Fra 2011 har imidlertid veksten i avfallsmengde stagnert. Vil vi klare å få redusert avfallsmengdene i Norge?

Svermer for gjenbruk

Etter mange år med plikter og fornuftige valg kjente Katrine at det var på tide å skape noe eget. Nå serverer hun fristende kaker og redesign side om side på kaféen Svermeri.

Tekst og foto: IDA ELIASSEN-COKER
redaksjonen@naturvernforbundet.no

I Skippergata 2 i Tromsø ligger et av byens eldste hus. Det ble bygget i 1792 og har en lang liste med tidligere innehavere og beboere, deriblant en avis og en «stentøy- og tobakksforretning.» I dag ligger det en helt spesiell kafé her.

Gammel interesse

Katrine Dahl Jensen (45) er tydelig travel bak disken og rundt om i huset, men hun tar seg tid til å prate med gjestene. Hun er en sprudlende og glad dame som trives med det hun gjør. Hun forteller at hun har samlet gamle møbler i alle år.

— Folk syntes nok jeg var sær i begynnelsen, men det har forandret seg. Det har blitt mer krevende å få tak i brukte møbler, fordi mange holder på med sånt nå. Bare blant mine venninner er det stor interesse.

Verdiøkning

Likevel opplever Katrine at enkelte mener at brukte ting bør være billigere. Men hun synes ikke at prisen skal være det viktigste insentivet for å velge å handle brukt.

— Jeg tror det er viktig å flytte fokuset bort fra pengene vi sparer. Verdien i å gjenbruke er så mye mer! Vi reduserer vår totale avfallsmengde og drar bedre nytte av allerede brukte ressurser. Det er godt for miljøet.

Derfor mener Katrine at gjenbruksvarer bør være dyrere.

— Jeg mener at vi tilfører verdi. En kommode i heltre som er pusset opp og kan brukes i 150 år til er mer verdt enn en ny kommode i finér som bare varer noen år. Møblene ble skapt for å vare før i tiden.

— Folk vil ha ro og tid til håndverk
Katrine driver også med litt mer uvan-

Kafeen Svermeri er Katrine Dahl Jensens kreative drøm.

lig redesign. Som å lage lampeskjermer av skinnjakker. Og gamle broderier som detaljer på putetrekk. Det er populært.

— Jeg er opptatt av håndverk. Ting som er originale. Da får du også noe som ikke alle andre har. Jeg tror vi mennesker prøver å ta tilbake det opprinnelige, vi har en iboende trang til å skape! Kanskje stammer behovet fra tiden da vi måtte lage egne verktøy. I en verden som går fort og handler om å oppnå mer er det mange som søker noe helt annet. Denne trenden med å finne ro og tid til håndverk er et svar på dette.

Fikk nok av burde-ting

Ideen til Svermeri fikk hun etter å ha lest i et interiørblad om noen som solgte brukte ting

og hadde kafé. Det utviklet seg til et brennende ønske om å etablere noe eget.

Denne drømmen bar hun på i 15 år, gjennom mange «burde-ting.»

— Jeg hadde jobbet med tall og regnskap i mange år gjennom eget firma. Jeg kjente

Kaffe, kaker og brukte, oppussede ting. Her er det ingen blodfattige ferdigløsninger.

at det ikke ble rett for meg, at jeg ikke fikk brukt min kreative side. Da jeg begynte å studere i voksen alder valgte jeg økonomi og administrasjon, fordi det var lurt å formalisere min realkompetanse. Men det jeg egentlig burde var jo å studere noe som passet med min kreative skapertrang.

Gradvis kjente hun at det var på tide å følge drømmen.

— Det tok 15 år, men i dag tror jeg det var like greit at jeg ventet så lenge, for min kjøpergruppe utvikler seg sakte. Nå er markedet klart, folk ønsker det bærekraftige.

Stor etterspørsel

Her er det ingen blodfattige ferdigløsninger. Hele kafeen er innredet med gamle møbler som Katrine har pusset opp. Mye av det er til salgs og kan tas rett ut av kafeen.

— Det positive med gamle ting kommer godt til uttrykk her, mange kommer innom for å hente inspirasjon. Det er ikke lenger sånn at butikk-kjøpt er det aller fineste.

Og etterspørselen er stor.

— Jeg får nesten ukentlige forespørsler om å ta oppdrag, men jeg har ikke tid. Folk spør også om jeg kan være på jakt etter spesifikke ting.

Grønn arbeidsplass

Katrine åpnet Svermeri høsten 2013. Der solgte hun redesignede møbler, puter, lam-

per og annet interiør i tillegg til brukt krimskrams. Sommeren 2015 fikk hun mulighet til å overta nabolokalet i samme bygg og samme høst åpnet Katrine «Svermeri kafé og redesign.» Nå har hun fem deltidsansatte på dette som på mange måter er en grønn arbeidsplass.

— Jeg føler at jeg er med på en grønn bølge. Alt vi kjøper inn av inventar og utstyr kjøper vi brukt, så lenge det er mulig. Dessuten jobber vi hele tiden med å kaste minst mulig mat. Vi er også bevisste på strømforbruket vårt og prøver å sortere avfallet mest mulig.

Har du tips til andre som vil starte grønn bedrift?

— Dette er en god tid å starte på, med mange muligheter. Grønn har blitt en merverdi nå, og mange vil støtte opp om det du gjør. Kjør på!

Jo flere av oss som velger å ha en grønn linje i bunnen under sine valg, desto større blir den samlede effekten. Det er viktig å erkjenne at hver og en av oss er delaktig i det store bildet.

Katrine er strålende fornøyd med at hun turte å satse på drømmen sin.

— Jeg tar utgangspunkt i at jeg har dette ene livet. Da gjelder det å fylle det med ting som kjennes godt. Dette er mitt svermeri, for jeg går rundt med en boblende sommerfuglfølelse. Jeg blir lykkelig av dette. ■

Ikke kast den slappe gulrota!

Den kan du i stedet putte i buljonggryta. Med sin friske sødmefylte smak spiller den en viktig birolle i så mang en rett – på bunnen av søppelspannet derimot, går den til grunne.

Tekst: VIBEKE SKOVLY
vibeke.skovly@naturvernforbundet.no

Her til lands kaster vi ufattelige mengder med fullt spisbar mat. Har vi virkelig så god råd at vi kan tillate oss å bare slenge pengene

vi bruker på mat rett på dynga?

Ifølge Statistisk sentralbyrå var det i 2015 bare Sveits som hadde høyere priser på mat og drikke. Allikevel havner altså hver åttende handlepose i søpla her hjemme. Dette utgjør 13 prosent av forbruket vårt,

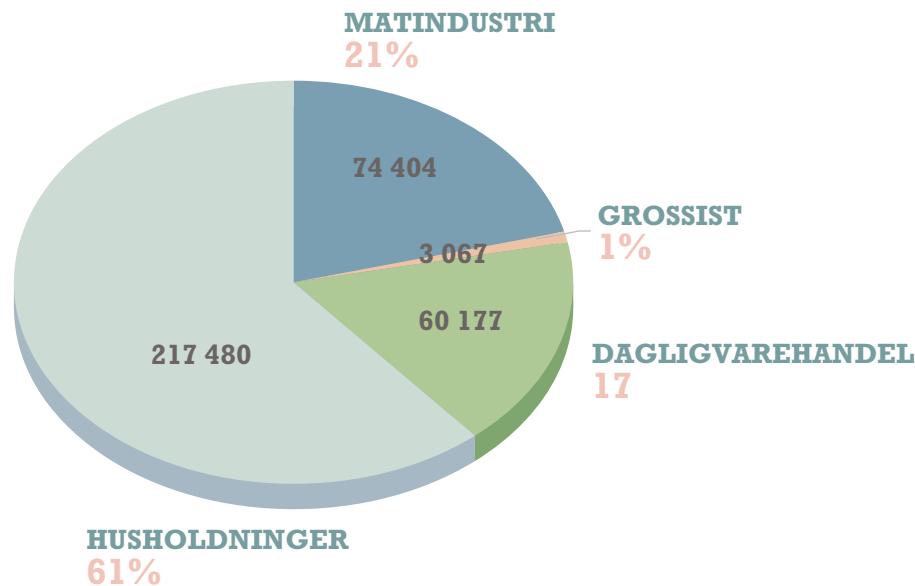
eller 5800 kroner i året i snitt per husholdning. Totalt sett kaster vi nordmenn 217 500 tonn mat i året! Tenk hvor mye deilig buljong og annet snadder man kunne tryllet frem i stedet for å bruke masse energi på å bli kvitt maten – som søppel!

Hvis man i tillegg tar med 134 500 tonnene matavfall fra matindustrien og dagligvarehandelen, ja da er vi oppe i 355 128 tonn mat som går på den norske dynga hvert år. Det er så store mengder at man liksom mister litt oversikten. ■

SLIK FORSVINNER MATEN

Mengde (tonn) og prosent matsvinn i Norge 2015, fordelt på ledd i verdikjeden.

I motsetning til hva man skulle tro, viser tallene ovenfor at det er privathusholdningene som står for det største matsvinnet. Det betyr at du som enkeltmenneske spiller en betydelig rolle i det store matsvinnregnskapet.

Kilde: ForMat-prosjektet

HVA KAN DU GJØRE?

■ Selv om tallene viser at det er vi, forbrukerne, som kaster mest mat, er det fort gjort å tenke at den store stygge ulven er matvareindustrien. At de manipulerer oss til å handle de produktene de ønsker å selge. Og at vi ikke har noe ansvar for all maten de i tillegg kaster fordi den ikke har det rette utseendet. Men du kan velge hvilke produkter du ønsker å kjøpe, og du kan velge å si ifra når det er varer du savner, eller varer du mener er uetisk produsert. Du kan også velge å kjøpe den litt krokete gulroten i stedet for å ta den som er helt perfekt, og slik være en motkraft mot kasting av grønnsaker som ikke er pene nok.

HVORDAN KASTE MINDRE MAT

Mye god mat blir kastet fordi vi har en tendens til å miste litt oversikten over hva som egentlig skjuler seg bak syltetøyglassene i kjøleskapet. Første steg på stigen til mindre matsvinn er derfor – hold orden!

Her er noen tips:

■ Lag et system

For at kaoset ikke skal gjenoppstå etter få dager, kan det lønne seg å lage et system. Ha faste plasser for meieriprodukter, kjøtt, fisk og grønnsaker. Rydd i syltetøyglassene. Hvor mange har du? Kanskje du kan spise deg til litt bedre plass?

■ Renhold

Sørg for at kjøleskapet er rent, og legg gjerne avisepapir i bunn av grønnsaksskuffen – det suger opp evt. fukt og gir dessuten dine grønne venner et behagelig underlag.

■ Riktig oppbevaring

Mange grønnsaker trives dessuten bedre utenfor kjøleskapet. Har du ikke et spiskammers, kan du oppbevare gulrøtter, kålrot og poteter i et skap eller i en skuff på kjøkkenet. Det samme gjelder løk og hvitløk. Tomater smaker best når de er romtempererte, og tar seg dessuten godt ut på kjøkkenbenken. Da har du i tillegg full oversikt og rekker å spise dem før de blir rynkete. Egg kan fint oppbevares i romtemperatur. Skal du lage aioli eller kaker er det dessuten en fordel at de er tempererte. Honning og hermetikk er også helt nødvendig å ha i kjøleskapet.

■ Få oversikt

Det er altså mye plass å spare på å gå over hva som egentlig trenger å stå kjølig. Og når det er bedre plass, får man lettere oversikt over hva man har. Da unngår man å kjøpe den ekstra boksen med rømme fordi den hjemme hadde gått i dekning bak ketchupflaska.

■ God planlegging er nøkkelen til god hverdagsmat

Et annet tips til mindre matsvinn er å ligge minst én dag i forkant med middagsplanleggingen. Det er lite som er mer utmattende enn å vandre målløst langs rader av matvarer på butikken etter arbeidstid på jakt etter dagens familiemiddag. Da kan det raskt bli noen kjøpte løsninger og innkjøp av ingredienser man hadde fra før. Har man bestemt hva som er morgendagens middag, latt blikket fare over utvalget i kjøleskapet og skrevet ned hva man trenger å handle inn, da har man kontroll. Da gjenstår det bare å svippe innom butikken, velge ut varene målrettet, betale, og så er morgendagens middag i boks.

Gallis i eventyrland

Helene (39) var oppgitt og frustrert over hvor lite som ble gjort for miljøet. Men så oppdaget hun en skjult inngang som viste henne veien til et grønt byliv.

Tekst: IDA ELIASSEN-COKER
redaksjonen@naturvernforbundet.no

I 2011 flyttet Helene tilbake til Oslo etter mange år i utlandet. Etter å ha deltatt i et sterkt aktivistmiljø der handling stod i fokus, ble hun frustrert over hvor lite som skjedde her hjemme. Det var for mye snakk.

Så en dag «snublet» Helene borti «Green Drinks», en månedlig møteplass for miljøinteresserte.

– Der ble jeg kjent med en slags grønn underverden i Oslo. Det var litt som i *Alice i eventyrland*. Jeg fant en hemmelig dør og bak den var det masse kult. Mange av de grønne initiativene i Oslo kan spores tilbake til denne møteplassen.

Helenes tre tips for å dyrke byen

1 Oppsøk kunnskapen, ikke bare på nett, men lær fra folk med erfaring fra norsk klima og norsk natur. Snakk med noen som kan noe. Kjempebra påskudd for å snakke med bestemor. Gå på kurs eller lån bøker om dyrking på biblioteket.

2 Husker du fotosyntesen? Planter trenger lys - masse av det. Varme er også viktig - de fleste planter må holdes inne til etter 17. mai eller så lenge det er risiko for nattefrost. Og ikke minst vann. Uten drikkeduger planten ikke.

3 Jo større potte, jo større sjanse er det for at planten din trives! Små pletter trenger oftere vanning og tørker fort ut. Og husk at den må ha drenering – hull i bunnen – så plantene ikke drukner når du vanner dem.

Foto: Monica Løvdehll

Helene Gallis fant nøkkelen til et grønt byliv. Nabolagshager ønsker å fremme urban dyrking.

Møteplasser og grønne lunger

– Jeg føler at det er et element som mangler i diskusjonene våre om bærekraftig byliv. Vi snakker veldig mye om kollektivtransport og energieffektive bygg. Vi snakker alt for lite om hva som skal til for at vi skal ha det bra når vi bor tett og trangt. Jeg tror vi trenger møteplasser og grønne lunger. Hvis vi samtidig kan dyrke mat, tilrettelegge for pollinerende insekter og bli bevisst hvor maten kommer fra, slår vi mange fluer i ett smekk.

– Vi har mistet arven

Helene er opptatt av å dele kunnskap med folk som vil prøve å dyrke selv. Dette gjør Nabolagshager ved å holde alt fra nybegynnerkurs til mer avanserte spesialkurs. På kursene ser hun at vi nordmenn har mistet en del av kulturarven.

– Dyrking er egentlig veldig logisk. Dette har folk holdt på med i 10 000 år uten noen form for mastergrad eller intensivkurs i noe som helst. Men vi har så mye kunnskap om andre ting at den logikken har druknet litt i

alt mulig annet. Vi møter veldig mange som ikke har noen erfaring med dyrking, og den eneste knaggen de har å henge kunnskapen på er minner om karsedyrking i eggekartong i barnehagen. Det er ikke vår generasjons feil, men våre foreldre og besteforeldre som ikke har brakt tradisjonene videre.

Alle kan gjøre noe

Helene har også jobbet med miljø i FN-systemet, men det var ikke der hun fant meningen med livet.

– Jeg har veldig tro på at alle må finne sitt sted i systemet der de kan gjøre størst mulig forskjell. Lille meg i det store FN-systemet klarte ikke det. Der druknet jeg bare i å skrive rapporter som omtrent ingen leste. Det ble etterhvert tydelig for meg at det ikke var der jeg personlig kunne gjøre størst forskjell. Her i Nabolagshager kan jeg derimot påvirke ganske mange ganske mye. ■

– Vi må spise mindre kjøtt

Snøbrettlegenden Terje Håkonsen (42) er opptatt av hva han putter i kroppen. Han er en av mange som mener det er lurt å spise mindre kjøtt generelt, men også mer bærekraftig kjøtt når man først velger det.

Tekst: IDA ELIASSEN-COKER
redaksjonen@naturvernforbundet.no

– Alle vil ha det reint rundt seg

Barndommen på landet i Telemark har gitt Terje et nært forhold til naturen. For ham har det alltid vært en selvfølge å respektere naturressursene rundt seg, slik som vann og luft.

– Jeg husker at det gjorde inntrykk på meg å se hvor skittent det var i Oslo de første gangene jeg var der. Jeg reiste jo mye da jeg var tenåring og dro blant annet til Santiago i Chile og San Francisco og så hvor tjukk smoggen var der. Jeg tror at alle har et naturlig behov for å ha det reint rundt seg.

– **Logisk å kutte ut «fabrikk-kjøtt»**

Med en far som er kokk, og som både jakter og fisker mye, har Terje lært seg å sette pris på kvalitet. Han har ikke mye til overs for konvensjonelt fremstilt kjøtt, det vil si kjøtt som produseres og foredles helt uten tanke på bærekraft, dyra eller naturen. Derfor velger han ofte vilt og økologisk produsert kjøtt.

– Favorittkjøttet mitt er viltkjøtt; reinsdyr og elg - og ja, til og med hval. Og når man først får vite hva som er i «fabrikk-kjøtt», hva dyra egentlig spiser og blir føra med, hvordan de lever og hvor de «kommer fra», så blir det jo veldig, veldig logisk å kutte ut det jeg kaller «fabrikk-kjøtt». Da er det bedre å kjøpe kjøtt og produkter som kommer fra en glad gris eller ku.

Så, i motsetning til hva mange tror; Terje er ikke vegetarianer eller motstander av å spise kjøtt, men han mener at mange av oss godt kan spise halvparten så mye som vi pleier. Dette gjelder i grunnen mat generelt.

Foto: Adam Moran/Burton

– Folk klager på at skikkelig mat er dyrt, men man burde heller spørre seg hvorfor den andre maten er så sinnssykt billig, sier snowboard-legenden Terje Håkonsen.

– Dessuten er jo bærekraftig kjøtt bedre for helsa vår også.. Jeg mener det er utrolig viktig å vite hva man putter i seg. Jeg prøver å lære ungene å lese på pakka, og hvis de ikke forstår hva som står der, så skal de heller ikke spise det.

Internett er viktig

Terje er ikke imponert over hva som læres bort om mat i den norske skolen.

– Mat er et så sinnssykt stort felt som vi lærer så sinnssykt lite om på skolen, selv om det er utrolig viktig for samfunnet i forhold til både sykdommer og miljø. Vi får matreklamer slengt i fleisen hele tida. Matindustrien har veldig mange svin på skogen! Da er det viktig å undersøke saken selv ved å bruke internett flittig, følge med i debatten og samtidig være kritisk.

Hvorfor er maten så billig?

Terje har ikke tålmodighet for folk som sitter på gjerdet og lurer på om økologisk mat virkelig er det beste valget.

– Det burde bare folk forstå, liksom. Hvor-

for skal jeg velge det eplet med mulige rester av insektsspray og annen dritt når det ligger et ved siden av som ikke har det? Folk klager på at det er så dyrt, men man burde heller spørre seg hvorfor den andre maten er så sinnssykt billig. Dessuten tror jeg at hvis man velger bra kvalitet på maten, så trenger man kanskje ikke å spise så mye. Selv har han valgt å abonnere på økologisk mat som leveres på døra. ■

Terjes tre tips for et grønnere liv

1 Hvis du vil spise kjøtt, velg vilt eller annet bærekraftig kjøtt, som økologiske produkter. Det er best for miljøet og for dyrevelferden, men også for egen helse.

2 Velg økologisk når du kan, selv om det kanskje koster noen kroner ekstra.

3 Gjør dine egne undersøkelser, ikke ta matvareindustriens informasjon for god fisk!

Terje Håkonsen

Det norske Arbeiderparti

Høyre

Sosialistisk Venstreparti

Venstre

Kristelig Folkeparti

HVEM SKAL FÅ DIN STEMME?

Lofoten med oljeplattformer, vernede elver lagt i rør, tidenes ulveslakt og økte klimagassutslipp? Eller skal vi endelig komme i gang med det grønne skiftet? Hva som skjer de fire neste årene avgjøres av hva du stemmer ved høstens valg.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

For å hjelpe deg med valget, har Natur & miljø utfordret Erna Solberg og Jonas Gahr Støre til statsministerduell om miljøpolitikk. Vi har bedt dem svare på hvilken miljø-

politikk de vil føre om de blir statsminister etter høstens valg.

- Vil de åpne Lofoten, Vesterålen og Senja for oljeboring?
- Hva gjør de med skyhøye norske klimagassutslipp?

■ Kommer de til å redde truet natur og arter som er i ferd med å dø ut?

På de neste sidene finner du masse interessant valgstoff som kan hjelpe deg å avgjøre hvilket parti du skal stemme på.

Partilederutspørring

Hverken Erna eller Jonas kommer til makten uten samarbeid med ett eller flere andre partier. Derfor har vi bedt de andre partilederne svare på hvilke miljøkrav de vil stille for å gi sin støtte til Erna eller Jonas.

For å vurdere svarene har Naturvernforbundet nedsatt et miljøpanel bestående av politisk ledelse og folk fra våre fagavdelinger. De har gransket svarene fra et miljøfag-

Foto: Bård Øyvind Bredesen

Skogvernforkjemper Gjermund Andersen ser opp på et tre som er dekt av den truede laven huldrestri i skogreservatet Katnosa-Spålen i Nordmaka. Skal vi sikre skogens mangfold, må minst ti prosent av skogene vernes.

lig ståsted og gitt dem terningkast etter hva de har svart.

Hvilke miljøsaker blir viktige de fire neste årene?

Klima – det begynner å haste

Ifølge Det internasjonale energibyrået må to tredeler av verdens kjente fossile ressurser bli liggende i bakken om den globale oppvarmingen skal begrenses til to grader, slik at vi unngår farlige og ødeleggende klimaendringer. Vil Erna og Jonas sørge for at Norge tar sin del av ansvaret?

Mens våre naboland Sverige og Danmark har kuttet stort i sine utslipp av klimagasser, har norske utslipp økt med fire prosent siden 1990. Vi ligger milevis fra målene i klimaforliket, og det begynner virkelig å haste med å komme i gang med utslippskuttene om vi skal nå målet om 40 prosent kutt innen 2030.

En tredel av klimagassutslippene stammer fra veitrafikk, og trafikken skaper betydelig luftforurensning i en rekke norske byer. Samtidig er Norge Europas mest flyavhengige land. Vi flyr mer enn dobbelt så mye som svenskene. Hva vil Erna og Jonas gjøre med fly- og biltrafikken?

Natur – vern eller rasering?

Over tusen planter og dyr som lever i norske skoger er utrydningstruet, og skal vi sikre dem må minst 10 prosent av de produktive

En tredel av klimagassutslippene våre stammer fra veitrafikk, og utslippene øker.

skogene vernes. Det slo norske forskere fast i 2002. Likevel er bare tre prosent vernet. Behovet for mer skogvern er stort.

I løpet av de siste årene er det vedtatt kraftutbygging i en rekke vernede vassdrag, og det er planer om å legge enda flere i rør. Vil Erna og Jonas la vern være vern og stanse raseringen av en type elvenatur som er i ferd med å forsvinne?

Om hva vil de gjøre med rovdyra våre? Sterke krefter presser på for tidens jakt på kritisk truede ulver.

Du finner svaret i Natur & miljø statsministerduell 2017. Hele undersøkelsen ligger på www.nogm.no ■

Natur & miljø

statsministerduell 2017

ERNA eller JONAS – hvem er grønnest?

Hverken Jonas Gahr Støre (Ap) eller Erna Solberg (H) har planer om å gjennomføre det grønne skiftet de fire neste årene. Begge trenger hjelp av andre partier om miljøpolitikken skal møte klima- og miljøproblemene vi er stilt overfor, ifølge Naturvernforbundets miljøpanel.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

- Verden er på vei mot farlige og ødeleggende klimaendringer. Men norske klimautslipp øker.
- En stor masseutryddelse av arter er i gang. 2500 arter er utrydningstruede i Norge.
- Luftforurensning er i ferd med å kvele mange norske byer på kalde høst- og vinterdager.

Naturvernforbundets miljøpanel:
Silje Ask Lundberg (leder), Øyvind Johnsen (nestleder), Maren Esmark (generalsekretær), Holger Schlaupitz (fagsjef) og Arnodd Håpnes (fagleder).

Hvordan påvirker vår tids store utfordringer politikken til våre ledere? Vi har utfordret de to statsministerkandidatene Erna Solberg og Jonas Gahr Støre til en duell om miljøpolitikk. Her kan du lese hva de vil gjøre med miljøet om de vinner valget til høsten. Naturvernforbundets miljøpanel har bedømt svarene og gitt sine terningkast. ■

Vil du ha mer?

Vi stilte Jonas Gahr Støre og Erna Solberg flere spørsmål. Se hele undersøkelsen her: www.nogm.no

HØYRE

Erna Solberg

- – Hva er det viktigste du kommer til å gjøre for miljøet de neste fire årene?
– Føre en klimapolitikk som gjør at vi når målene våre på en effektiv måte. Det betyr blant annet satsing på teknologi, utbygging av kollektivtrafikk og mindre utslipp fra transport. I tillegg vil vi komme med andre miljøtiltak, som for eksempel prioriterte arter.
- – Vil du åpne Lofoten, Vesterålen og Senja for oljeboring?
– Det er viktig å sikre petroleumsnæringen forutsigbare rammevilkår som gir aktivitet i hele landet. Vi vil konsekvensutrede slik at vi får fakta på bordet. Og vi skal sørge for at norsk petroleumsideindustri fortsatt skal være verdensledende på HMS.
- – Hvordan vil du gjøre det enklere for folk å leve miljøvennlig i hverdagen?
– Jeg vil gjøre det enklere å velge kollektivt og bygge flere sykkel- og gangveier. Det må bli mer lønnsomt å velge miljøvennlige biler. Avfallsmengdene må reduseres og jeg vil gjøre det enklere å redusere matsvinn i samarbeid med bransjeaktørene.
- – Hva vil du gjøre for å redusere utslippene fra biltrafikken?
– Sørge for at forurenser betaler og at avgiftssystemet belønner miljøvennlige biler, trappe opp bruk av bærekraftig biodrivstoff, satse mer på kollektivtrafikk i byene og bygge ut mer jernbane.
- – Hva vil du gjøre for å redusere utslippene fra flytrafikken?
– Fly er en nødvendig del av transportsystemet. Vi må gjøre luftfarten mest mulig miljøvennlig. Innenriksflyvninger skal fortsatt ha CO₂-avgift og luftfarten i EØS skal fortsatt være en del av kvotesystemet. Vi vurderer også krav om biodrivstoff.

Foto: Kjetil Ruben

■ – Vil du sørge for 10 prosent skogvern for å bevare truede arter og naturtyper i skogen?

– Målet om 10 prosent skogvern er langsiktig, og her vil vi fortsatt satse sterkt. Samarbeidspartiene har bevilget 1,5 milliarder kroner på fire år og mer enn doblet innsatsen fra den rødgrønne regjeringen. Men jeg kan ikke forskuttere fremtidige budsjetter.

■ – Blir det kraftutbygging (over 1 MW) i vernede vassdrag de fire neste årene?

– Høyre har vedtatt å åpne flere vassdrag for utbygging, men det betyr ingen automatisk åpning av vernede vassdrag. Naturverdiene skal alltid med i vurderingen og samfunnsmessige hensyn, som for eksempel flomvern, skal vektlegges ved eventuell utbygging.

Naturvernforbundets miljøpanel

Erna Solberg bruker mange fine ord, men kommer med få konkrete tiltak og lite forpliktende politikk. Solberg vil fortsette oljeeventyret, bore

olje i Lofoten, Vesterålen og Senja, føre en tafatt klimapolitikk, bygge ut vernede elver og lover ingen kursendring i arbeidet med å redde det biologiske mangfoldet. På den positive siden finner vi satsing på kollektivtrafikk, gang- og sykkelveier, flere prioriterte arter og tiltak som reduserer avfall og matsvinn. Det er bra, men Erna Solberg kommer ikke til å lede Norge inn i det grønne skiftet uten betydelig hjelp fra ett eller flere sterke miljøpartier.

ARBEIDERPARTIET

Jonas Gahr Støre

■ – Hva er det viktigste du kommer til å gjøre for miljøet de neste fire årene?

– Vi vil følge opp Arbeiderpartiets plan for å nå Paris-målet om at Norge skal bidra med 40 prosent utslippskutt innen 2030. Det er bare 13 år til, så vi må kutte utslippene fra transport og fra industrien, samtidig som vi tar vare på naturen.

■ – Vil du åpne Lofoten, Vesterålen og Senja for oljeboring?

– Vi har lagt frem følgende forslag til kompromiss: Støtte til å etablere Lofotodden nasjonalpark. Havområdet utenfor gjøres til petroleumsfri sone. Det åpnes for konsekvensutredning i Nordland 6 i neste stortingsperiode, men ikke Nordland 7 og Troms 2.

■ – Hvordan vil du gjøre det enklere for folk å leve miljøvennlig i hverdagen?

– Arbeiderpartiet vil investere mer i sykkel- og gangstier. Vi vil redusere matsvinn, stille strengere krav til miljømerking av varer og sørge for bedre ordninger for pant, reparasjoner og gjenbruk.

■ – Hva vil du gjøre for å redusere utslippene fra biltrafikken?

– Alle nye biler som selges i 2025 skal være nullutslippsbiler. I byene bør trafikkveksten tas med kollektivtrafikk, sykkel og gange. Ap mener staten skal bidra med inntil 70 prosent av investeringskostnadene i store kollektivutbygginger i storbyområdene.

■ – Hva vil du gjøre for å redusere utslippene fra flytrafikken?

– Utslippene fra lufttransporten, både nasjonale og internasjonale flygninger, må tas på alvor og reduseres. Arbeiderpartiet vil satse på teknologiutvikling og bærekraftig biodrivstoff, slik at utslippene fra flytrafikken går ned. Det er viktig at vi får på plass anlegg som kan forsyne de største flyplassene med slikt drivstoff.

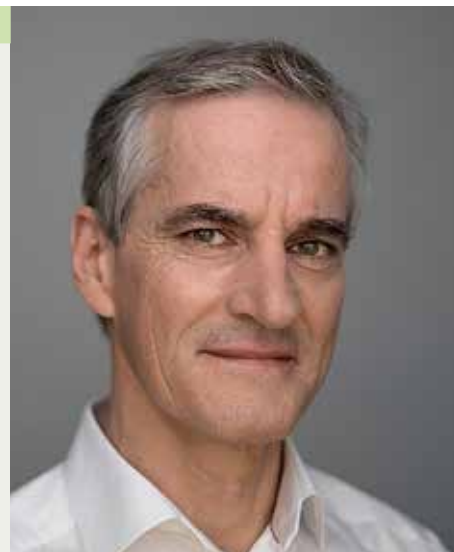

Foto: Pål Laukås

■ – Vil du sørge for 10 prosent skogvern for å bevare truede arter og naturtyper i skogen?

– Arbeiderpartiet står bak Stortingets vedtak om å sette et mål om vern av både offentlig eid skog og frivillig vern av privateid skog til 10 prosent av skogarealet. Vi har fulgt opp dette med å øke bevilningene til frivillig skogvern gjennom våre alternative statsbudsjett. Dette arbeidet må økes og videreføres etter 2020.

■ – Blir det kraftutbygging (over 1 MW) i vernede vassdrag de fire neste årene?

– Arbeiderpartiet er åpen for en skånsom oppgradering og utbygging av vannkraft der dette ikke fører til store naturinngrep og tap av naturmangfold i tråd med gjeldende regelverk.

Naturvernforbundets miljøpanel

Jonas Gahr Støre forsøker å fremstå som en grønn politiker, men overbeviser oss ikke. Han vil åpne for oljeboring utenfor Røst i Lofoten, fort-

sette utvinningen av olje og gass i stor stil og føre en svært lite ambisiøs klimapolitikk. Han kan ikke love å stanse utbygging av vernede vassdrag eller å verne 10 prosent av skogene våre. Han er mer opptatt av kommunalt selvstyre enn hvordan truede arter og naturtyper skal reddes. Det som trekker opp er at han vil kutte i klimautslipp, investere mer i sykkel- og gangstier, redusere matsvinn, stille strengere krav til miljømerking og sørge for bedre ordninger for pant, reparasjoner og gjenbruk. Støre trenger ambisiøse og sterke miljøpartier med på laget for å gjøre en god jobb.

Hvor dyrt vil de selge seg?

Hverken Erna Solberg eller Jonas Gahr Støre kommer til makten uten å samarbeide med ett eller flere av de andre partiene. Det kan gi små partier mye makt, men hvor dyrt vil de selge seg, og hvilke miljøkrav vil de stille for å støtte en statsminister?

Vi stilte partilederne følgende spørsmål: – Hva er de tre viktigste miljøkravene for å støtte Erna eller Jonas som statsminister?

SOSIALISTISK VENSTREPARTI

AUDUN LYSBAKKEN

■ 1. Vi svikter aldri de sårbare og verdifulle områdene

utenfor Lofoten, Vesterålen, Senja. I tillegg kan det ikke drives oljevirkosmhet på Møreblokkene, iskanten, polarfronten. Uåpnede deler på norsk sokkel forblir uten petroleumsvirkosmhet.

■ 2. Skal verden klare å bekjempe klimaendringene må utslippene fra rike land som Norge kuttes. Dette kan skje gjennom en sterk satsing på kollektivtrafikk, gange og sykkel, redusert biltrafikk i de store byene, bort med oljefyringen og utslippskutt i industrien.

■ 3. Vi må bruke oljefondet til å løse klimaproblemet,

ikke forsterke det. Derfor vil vi bruke deler av det til å investere i miljøtiltak i andre land og selge oss ut av all fossil energi.

Les resten av svarene til Audun Lysbakken på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

Audun Lysbakken viser stor bredde med gode løsningsalternativer i klimapolitikken, både lokalt og globalt, og har tydelige og tallfestede mål. SV har en ambisiøs oljepolitikk, og det er meget bra at partiet stiller som hovedkrav at det ikke skal settes i gang olje- og gassutvinning i sårbare områder som Lofoten, Vesterålen og Senja. Lysbakken nevner ikke bevaring av naturmangfold eller noen klassiske naturvernsaker blant de tre viktigste kravene de vil stille til ved et eventuelt samarbeid med Jonas Gahr Støre.

MILJØPARTIET DE GRØNNE

RASMUS HANSSON

■ – Vi har ikke formalisert våre forhandlingskrav, men utgangspunktet er at De Grønne er blokkuavhengig, garanterer velgere at De Grønne ikke vil inngå i et regjeringssamarbeid med Frp men vil spille H og Ap ut mot hverandre med miljømål som vil vekke internasjonal oppsikt. Blant disse er en grønn omstilling som skaper 10 000 grønne arbeidsplasser hvert år med utfasing av petroleumssektoren fram mot 2040, et klimabudsjett i statsbudsjettet og oppfølging av opp Parisavtalen med årlige utslippskutt på 3 prosent, og selvsagt et oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja. Vi må beskytte og reparere norsk natur og matjord og stanse tapet av arter.

Les resten av svarene til Rasmus Hansson på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

Rasmus Hansson trekker frem et bredt spekter av klima- og miljø saker. Miljøpartiet de Grønne er også det eneste partiet som har satt et årstall for når de ønsker å ha faset ut norsk petroleumproduksjon, og de har klare og tallfestede mål for klimakutt og har både bevaring og restaurering av natur i de viktigste sakene. Det er en styrke for norsk politikk. Selv om partiet ikke vil stille ultimatum på sak, så er det en styrke at de stiller krav til hvilke partier de kan samarbeide med, og at Frp ikke er blant dem. Svarene er ikke så tydelige på naturmangfold.

miljøpartiet de grønne

RØDT

BJØRNAR MOXNES

■ 1. Nedtrapping av norsk olje- og gassproduksjon.

■ 2. Statlig satsing på en rettfærdig, grønn omstilling med oppbygging av 100 000 nye grønne jobber og klimajobber.

■ 3. Ingen sjødeponi for gruveavfall.

Les resten av svarene til Bjørnar Moxnes på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

Bjørnar Moxnes trekker både frem klassiske klimasaker, men også overforbruk og gruveindustriens ødeleggelse av de norske fjordene. Det er veldig bra at Rødt ser at det trengs en nedtrapping av norsk oljeindustri. Det som likevel mangler i svarene til Moxnes er hvordan Rødt vil redusere utslippene hjemme, og det er ingen tallfestede mål for klimakutt. Vi finner også lite om naturmangfold og klassisk naturvern.

KRISTELIG FOLKEPARTI

KNUT ARILD HAREIDE

■ 1. En ansvarlig klimapolitikk som fortsetter det grønne skiftet, også innenlands.

■ 2. Vilje til reell kunnskapsbasert naturforvaltning, herunder å ta på alvor artsrikdom som er grunnleggende blant annet for pollinerende insekter.

■ 3. At Norge må ta sin del av ansvaret for bærekraftig forvaltning i Arktis og den økologisk viktige iskantsonen.

Les resten av svarene til Knut Arild Hareide på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

Det er litt artig at Knut Arild Hareide setter opp pollinerende insek-

ter som en av KrFs tre viktigste miljøkrav ved eventuell støtte til Erna Solberg eller Jonas Gahr Støre. KrF vil stille ultimatum på Lofoten, Vesterålen og Senja, og det styrker definitivt partiets miljøprofil. Partiets svar vitner imidlertid om manglende engasjement for bredden i naturvernsakene og det er lite klassisk naturvern i svarene. Men partiet nevner det internasjonale perspektivet, og det trekker opp.

SENTERPARTIET

TRYGVE SLAGSVOLD VEDUM

■ Senterpartiet sier «ja» til reell klimaomstilling som

kutter utslipp og «nei» til avgifter som straffer vanlige folk uten å ha klimaeffekt. Vi vil også ha aktiv forvaltning av naturen inkludert et aktivt jord- og skogbruk – og en ny rovviltpolitikk.

Les resten av svarene til Trygve Slagsvold Vedum på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

I år står Trygve Slagsvold Vedum fjellstøtt på sitt nei til oljevirk-

het utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja, og det trekker opp. Samtidig er det vanskelig å se hvilke andre klare politiske virkemidler Senterpartiet vil bruke for å redusere klimagassutslippene og verne om den truede naturen vår. Partiet skårer på en uttalt vilje til en reell klimaomstilling, men det er ikke tydelige mål for klimakutt. Det er intet om vern av natur, fokuset ligger på bruk. En ny rovdyrpolitikk vil for Sps del bety færre rovdyr, noe som åpenbart trekker partiets miljøprofil ned.

Senterpartiet

VENSTRE

TRINE SKEI GRANDE

■ – Varig vern av Lofoten, Vesterålen og Senja og økt innsats for å

holde havet rent, videreføre elbilsatsning, sykkelsatsning, kollektivsatsning og andre virkemidler for å redusere utslipp fra transport, et grønt skatteskitte der det lønner seg å ta miljøvennlige valg.

Les resten av svarene til Trine Skei Grande på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

Trine Skei Grande trekker frem en rekke ulike saker, og viser hvor bredt

miljøengasjementet til Venstre er. Både oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja er med, og Venstre viser god vilje til å kjempe for både naturvern- og klimasaker. Det som likevel mangler er klarere formuleringer og tallfestede mål om reduksjon av utslipp i Norge. At partiet fremhever fornybar energi, er ikke galt, men dette kan fort skje med negative naturkonsekvenser, og vi savner litt mer fokus på naturvernsaker.

FREMSKRITTPARTIET

SIV JENSEN

■ – Fremskrittspartiet vil at det skal lønne seg å velge miljøvennlig. Der andre partier

vil bruke pisk, påbud og forbud for å få flere familier til å kjøpe en miljøvennlig bil, velger Frp å bruke gulrot.

Les resten av svarene til Siv Jensen på www.nogm.no.

Naturvernforbundets miljøpanel

Fremskrittspartiets politikk er en oppskrift på økte utslipp. Å bare pre-

miere miljøriktige valg er ikke nok, når det fortsatt skal være svært attraktivt å gjøre miljøskadelige valg. Det mest positive er at Jensen nevner kollektivsatsing og jernbaneopprustning i sitt svar. Ellers er svaret en forsvarstale for bilismen, vag henvisning til «miljøvennlige biler» og Siv Jensen nevner ikke bevaring av natur i det hele tatt. Hun viser ingen forståelse for klima- eller andre miljøproblemer.

Naturvernforbundets miljøpanel: Silje Ask Lundberg (leder), Øyvind Johnsen (nestleder), Maren Esmark (generalsekretær), Holger Schlau-pitz (fagsjef) og Arnodd Håpnes (fagleder).

Vil du ha mer?

Vi stilte partilederne flere spørsmål. Les hele undersøkelsen her: www.nogm.no

Hva er det med Silje Ask

Hva er det med havet? Hva er det med Lofoten, Vesterålen og Senja? Hva er det med Silje Ask Lundberg, som får Norges eldste miljøorganisasjon til å reise seg i stående applaus?

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

FØRSTE AKT

Juni 2016, Risø mat & kaffebar, Tromsø

Lars har bedt Silje om et møte. Nå sitter han og ser på henne, spent, nervøs. Han har en hemmelighet, noe Silje ikke vil like. Flamlende tar han ordet.

LARS HALTBREKKEN, leder i Naturvernforbundet

SILJE ASK LUNDBERG, nestleder i Naturvernforbundet

LARS. *(usikker)* Det er noe jeg må fortelle ... Eh ... jeg har fått et tilbud.

SILJE. Javel ...? *(aner uråd)*

LARS. Jeg er blitt spurt om jeg vil stille som stortingsrepresentant for SV.

SILJE. Hva? *(stigende uro)*

LARS. *(sikrere)* Ja, de vil at jeg skal stille for Sør-Trøndelag.

SILJE. Men ... *(stemmen skjelver)* ... hvis du svarer ja ... da blir jeg konstituert leder? *(prøver å ta seg sammen)*

LARS. *(vil virke overbevisende)* Men det er mindre enn 50 prosent sjanse for at jeg sier ja.

SILJE. *(Særlig! Da hadde du aldri fortalt meg dette.) Herregud! (full panikk)*

Lundberg?

«Hvis vi taper Lofoten, og det kommer en oljerigg hit, da kommer jeg til å ligge i vannet foran den riggen.»

Silje Ask Lundberg, leder i Naturvernforbundet

ter, leger og lektorer. Silje er biologistudent. Hun er en 28-åring fra Harstad, og hun har aldri prøvd å bli leder for noe som helst. Likevel står hun her nå. Likevel ser hun ut over en forsamling med hundre lokal- og fylkeslag i ryggen. Hva er det med Silje Ask Lundberg?

Røst, Lofoten

28. februar 2017

– Da jeg sto der ... jeg ble helt overveldet, for jeg var forberedt på alt. At det kunne bli diskusjon, at noen ikke ville ha meg som leder, at noen ikke ville klappe. Derfor var det helt fantastisk å se at hele landsmøtet reiste seg.

Det har gått en uke siden Silje Ask Lundberg ble valgt som leder i Naturvernforbundet. Nå sitter hun i restauranten på Bryggehotellet og ser utover en av de mange havnene på øya Røst. Hun er kledd i en blå hettegenser med logoen til bandet Senjahopen. «Bli med på yttersida» står det under en tegning av en hodeskalle med gul sydvest. «Musikken er melodisk gitarbasert rock med punk- og cowboyattityde», står det å lese om bandet på Wikipedia. De har nok hørt på litt av hvert, forgjengerne hennes, men punk- og cowboyattityde har de neppe hatt.

– Jeg føler en ærefrykt, på et vis. Naturvernforbundet er mer enn hundre år. Det er vanvittig mye. Og så er jeg veldig glad for at organisasjonen er noe annet nå enn den var for hundre år siden. At man ikke må være professor for å være med hos oss.

– Hva sier det om Naturvernforbundet at de velger deg som leder?

– At vi er i en ny tid! Samtidig forteller det at Naturvernforbundet har vært litt bakpå. Jeg er bare den fjerde kvinnelige lederen gjennom hundre år.

Fra speider til miljøaktivist

Silje er født og oppvokst i Harstad. Der ble hun tidlig med i speideren, hvor faren hennes var leder. Det knyttet sterke bånd til naturen.

– Jeg har vokst opp på tur. Vi var mye i Folkeparken i Harstad, hvor vi bygde snøhuler, gapahuker og sov under åpen himmel. Jeg begynte som ulveunge og endte som patruljefører, forteller Silje.

Ekstraordinært landsmøte

18. februar 2017, Oslo

Silje Ask Lundberg reiser seg sakte og ser utover festsalen på Håndverkeren. Så snur hun seg, går noen skritt mot podiet, vender seg mot forsamlingen igjen. Hun smiler, ser på dem som er nærmest, ser utover salen. Det er ekstraordinært landsmøte i Naturvernforbundet, og alle har reist seg i en spontan stående applaus. Blide ansikter, alle ser på henne.

Bakenfor, på langveggen, henger et veldig maleri av håndverkere som marsjerer under forskjellige faner. Det skal være en hyllest til gamle håndverkstradisjoner, men nå er det som folkene på bildet blander seg med delegatene på landsmøtet.

Applausen fortsetter. Silje vet ikke helt hvor hun skal se. Hvor ser man egentlig når man nettopp er valgt som leder for Norges eldste miljøorganisasjon? Forgjengerne har stort sett vært professorer, juris-

I 2002, da hun var tolv år, ble hun med i Natur og Ungdom. Mer enn noe annet skulle det gi livet hennes en retning.

– På den tiden kjempet vi mot Statoils gassplaner på Snøhvitfeltet, og jeg kan huske at vi hadde et møte i Harstad. Det ble et vendepunkt for meg. Jeg fikk lære mer om klimaendringene, om hva CO₂-utslipp fører til, og jeg ble lamslått. Jeg ble slått av hvor urettferdig det er at andre må lide for våre utslipp.

Lederen som ikke ville bli leder

Leder har hun aldri forsøkt å bli. Likevel er det leder hun har blitt. Først i Natur og Ungdom i 2012, og nå i Naturvernforbundet.

– Prøver du å bli leder overalt hvor du kommer?

– Nei, er du gæren! Jeg har aldri tatt på meg et verv fordi jeg ville bli leder. Den natta, før jeg skulle bli valgt som leder i Natur og Ungdom, da hadde jeg ikke veldig lyst.

– Hvorfor har du likevel blitt leder?

– Jeg vet ikke hvorfor det blir slik. Jeg synes det er vanskelig å svare på.

Det blir stille der i restauranten på Bryggehotellet. Silje blir sittende og tenke. Utenfor vinduet kjører en sjark forbi, på vei tilbake med dagens fangst. Fersk skrei fra Lofoten. Nå skal den sløyves og henges til tørk på hjeller, før den sendes til Italia.

– Det er mer det at jeg har tatt ansvar. Jeg gir meg ikke. Det har kanskje noe med det å gjøre. Jeg er en person som hopper uti når jeg skal bade. Jeg tør ikke å vade. Jeg har en slags Pippi Langstrømpeholdning: *Det har jeg aldri gjort før, så det klarer jeg helt sikkert.* Jeg sier ja, det er sikkert det ...

– Kjempeskummelt

– Var du sikker på at du ville bli leder i Naturvernforbundet?

– Nei! Jeg har vært i tvil om det var riktig, både for meg selv og for organisasjonen. Når jeg snakker med søsknene mine, sier de at jeg må slutte å være så ydmyk, fordi jeg har tatt ansvar. Men det er en stor organisasjon med masse folk som har vært med siden før jeg ble født. Det er kjempeskummelt. Hvis ikke man føler på det ansvaret det er å lede en slik organisasjon, da burde man kanskje gjøre noe annet.

Nordligste leder på 100 år

Silje er det første lederen fra Nord-Norge. På hundre år har ikke forbundet greid å fostre en eneste leder nord for Trondheim. Nå får man én som blir boende der oppe. Silje har valgt å lede organisasjonen med adresse i Tromsø.

– Det var på høy tid! Verden ser litt annerledes ut når man ikke ser den fra Oslo. Og det er ingen tvil om at min nordnorske dialekt hjelper når vi snakker om oljeboring i nord, hvor alliansen med fiskerne er helt avgjørende. Vi hadde aldri greid å holde Lofoten, Vesterålen og Senja fri for olje uten dem.

Ble solbrent i Lofoten

– Hvorfor er Lofoten, Vesterålen og Senja så viktig for deg?

– Jeg har en dyp fascinasjon for havet, og jeg er ustyrtelig glad i min egen landsdel. Vi pleide å dra på ferie til Lofoten. Jeg har blitt solbrent på strendene der. For meg handler det mye om nordnorsk identitet, om kystfiske og bærekraftig høsting av naturen. Det er få jeg har så stor respekt for som fiskerne og bøndene som lager maten vår.

Utenfor holder krykkjene på. De har okkupert et hus på den andre

«Nei, er du gæren! Leder har jeg aldri prøvd å bli. Jeg har aldri tatt på meg et verv fordi jeg ville bli leder.»

Silje Ask Lundberg, leder i Naturvernforbundet

siden av sundet. «Rorbucamping» står det på et stort hvitt skilt på veggen. «Tel 96238». De har neppe bestilt rom, men de har flyttet inn likevel. Reir av tang, strå og leire ligger på taket, på utspring og langs planker på veggene. Huset er som et lite fuglefjell, med gråhvite smekre fugler, to og to i par, tett som nåler spredd utover ei nålepute.

Klima mot naturvern

– I Naturvernforbundet er det ulikt syn på temaer som vindkraft og hvor mye man skal jobbe med klima og klassisk naturvern. Hvordan vil du takle det?

– De som lager det til at man må velge mellom klima og naturvern tar feil. Med en gang man begynner å sette det opp mot hverandre, har man tapt. Det henger uomtvistelig sammen. Det har vært mye debatt om vindmøller, og vi har en uttalelse som skjerper kravene til utbygging av fornybar energi. Det er politikken vår.

– Du var langt mer positiv til vindmøller da du var leder i Natur og Ungdom.

– Jeg har ikke noe problem med å være mot at det skal bygges kraftverk i områder man bør ta vare på, og jeg har aldri vært for å bygge kraftverk over alt. Da jeg var leder for Natur og Ungdom måtte jeg forholde meg til deres politikk. Nå må jeg forholde meg til Naturvernforbundets politikk.

Hva er en foss verdt?

– Hva blir viktig i miljøkampen i årene som kommer?

– Jeg har sett hvor lett det er å avvise kunnskap. Miljøhensyn må ofte vike, særlig når natur måles i kroner og øre. Nå legges selv vernede fosser i rør. Men hvordan måler du egentlig verdien av en foss? Ren natur har en verdi som ikke kan måles i penger. Heldigvis har jeg også sett at det nytter. Vi har vunnet noen store og viktige seiere den siste tiden. Vi har greid å stanse et svært vindkraftanlegg på Siragrunnen, midt i det store fugletrekket, og verdifulle reindriftsområder i Kalvvatnan er reddet. Nå skal vi fortsette den sammen kursen, bygge

Foto: Tor Bjarne Christensen

Stående applaus. Den 18. februar ble Silje Ask Lundberg (28) valgt som leder i Naturvernforbundet på Håndverkeren i Oslo. Siden august 2016 hadde hun fungert som konstituert leder, etter at Lars Haltbrekken trakk seg. Silje er den 24. lederen i Naturvernforbundets 103 år lange historie.

en bred og sterk organisasjon med flere lag og flere aktive miljøvernere.

Lenker seg fast

Det er ikke bare dialekten, hettegenseren og musikksmaken som skiller Silje fra tidligere ledere. Hun er også en notorisk deltager i lenkegjenger. Hele fem ganger har hun brukt sivil ulydighet, senest i februar 2016 da hun to ganger lenket seg fast på Engerbøfjellet for å stanse Nordic Minings prøveboring. Gruveselskapet har planer om å dumpe store mengder gruveavfall i Førdefjorden. Det akter Silje å hindre.

– Jeg har begynt å betale på bøtene nå. 24 000 kroner, det er ikke billig ...

I Natur og Ungdom aksjonerte hun to ganger for å stanse utbygging av E6 til motorvei. Hun var også med i lenkegjengen som i 2010 ville stanse en oljekonferanse på Holmenkollen Hotell i Oslo.

– Greier du å la lenkene ligge som leder i Naturvernforbundet?

– Jeg synes det er fint at Naturvernforbundet ikke kjører på sivil ulydighets-linja. Men hvis vi taper Lofoten, og det kommer en oljerigg hit, da kommer jeg til å ligge i vannet foran den riggen. Dette er også et samvittighets spørsmål. Og så får vi håpe at det aldri kommer dit.

Utrettelig

Telefonen til Silje ringer, og intervjuet er brått over. Det er en av Norges få kvinnelige fiskere. Hun er på vei inn med dagens fangst.

– Hun kan møte oss nå, hvis vi skynder oss, sier Silje og drar en ullgenser over hettegenseren med Senjahopen.

Og snart haster hun av gårde, forbi brygger, buer og båter, langs hjeller med skrei, dryppende fersk, for å fortsette sin utrettelige kamp for Lofoten, Vesterålen og Senja. Så ivrig at jeg knapt greier å holde følge. Punk og cowboy, punk og cowboy ...

ANDRE AKT

August 2016. Lars Haltbrekken ringer Silje Ask Lundberg, usikker, har grudd seg lenge. Silje er hjemme i Tromsø.

LARS. (nervøs) Silje ... eh, hei ... sorry, jeg må ringe deg tilbake.

SILJE. (overrasket) Å, ja ... okei.

Et par minutter senere, telefonen ringer, Lars igjen.

LARS. Hei ... Silje. Jeg kom litt ut av det i stad ... (leter etter ord, tar sats) Eh ... jeg har bestemt meg.

SILJE. Ja ... (forstår hva som vil komme)

LARS. Det har ikke vært lett (nølende)

SILJE. (rolig) Du vil på Stortinget for SV?

LARS. Ja, jeg får kanskje ikke denne muligheten igjen.

Stillhet

LARS. (spent) Hva ... hva synes du om det?

SILJE. (avklart) Vel ... det var jo det jeg trodde ... så får vi ta resten som det kommer ... ■

Medlemsbutikken

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og du støtter Naturvernforbundet!

Medlem
230,50

Ikke-medlem 268,-

Fuglekasse i tre, stær- eller meisekasse

Fuglekasse som byggesett. Enkel og solid fuglekasse av ubehandlet norsk furu. Byggesettet inkluderer nødvendige spiker og skruer. Du trenger bare hammer og stjerneskrue for å sette sammen kassen. Vennligst spesifiser ved bestilling om du ønsker stær- eller meisekasse.

Medlem
224,-

Ikke-medlem 260,-

Ostehøvel ku

Morsom ostehøvel ku med skaft av eier.

Einer er et utrolig treverk som er oljebehandlet fra naturens side. Våre produkter i eier har således ingen tilsetninger. Vask bør skje for hånd og produktene skylles i kaldt vann for å lukke porene i treverket (ikke bløtlegg). Tørk bort vannet med et tørt klede. Produktet kan behandles med olje, helst oliven. Dette gir en fin glans og det naturlige i veden kommer bedre frem. Einer trekker ikke så mye olje, og påføring med pensel eller papir bør holde.

Medlem
236,-

Ikke-medlem 274,50

Pizzakniv elg

Artig pizzakniv elg m/eine skaft.

Medlem
199,50

Ikke-medlem 232,-

Kjelebrikke

Kjelebrikke i eier.

Medlem
300,50

Ikke-medlem 349,-

Eva Solo Orkidépotte

Eva Solos orkidépotte er en selvannende orkidépotte som gir orkidéen optimale vekstforhold. Den stilfulle og nordisk elegante potten passer perfekt i et moderne hjem. Potten består av en inner- og yterpotte og pottens innerdel er utstyrt med en nylonveke i bunnen. Når du vannet i yterpotten, suger orkidéen selv opp den mengden vann den trenger via vecken. Glasert fajanse, 17 cm høy.

Medlem
257,50

Ikke-medlem 299,-

Eva Solo selvannende urtepotte

Den selvannende urtepotten gjør det enkelt å kunne ha friske krydderurter på kjøkkenet. Plantene får optimale vekstbetingelser ved hjelp av en nylontråd som ligger i bunn av potten, planten suger opp den mengde vann den trenger for å holde seg frisk og grønn. Format: Ø 11 cm.

Medlem
176,50

Ikke-medlem 205,-

Kuvertbrikke

Kuvertbrikke i eier. 22 x 12 x 0,7 cm.

Medlem
473,-

Ikke-medlem
550,-

Fiskars rydningsaks

Letvektsgrensak med sideskjær som har Fiskars nye, patenterte gearutvekslingsystem som øker klippekraften med opptil 3 ganger. Det letter arbeidet og muliggjør klipping av grener helt opp til 38 mm. Utmerket presisjon. 5-års garanti.

Medlem
116,50

Ikke-medlem
135,-

Fiskars Premium planteskje

Den nye serien Premium Planteredskap er laget i rustfritt stål for holdbarhet og slitestyrke. SoftGrip innslaget i håndtaket gir et komfortabelt og sikkert grep. For planting og graving, selv i hard jord. Robust rustfritt stål. Kan henges opp.

Medlem
232,50

Ikke-medlem
270,-

Fiskars beskjeringsaks

En effektiv beskjeringsaks med justerbart grep slik at den passer til store og små hender. Sikrer effektiv beskjering av grener opp til 24 mm i diameter. Behagelig ergonomisk SoftGrip™ grep.

Fiskars urtepotte og urtesaks

Urtepotte som gjennom selvanning sikrer tilgang til friske urter på din egen kjøkkenbenk. Urtepotten er i tre deler og urtesaks følger med.

Medlem
250,-

Ikke-medlem 290,-

Humler i Norge

Faktabok om humler i Norge som er skrevet av noen av Norges aller fremste humlekennere, og er en bok tilpasset alle nivåer. Alle artene er levende beskrevet og illustrert med flotte bilder tatt i naturen. Boka gjør deg ikke bare godt kjent med humlenes utseende og levevis. Den lærer deg også å lage humlekasser og humlevennlige hager, i tillegg til at du får tips om hvordan du kan ta gode humlebilder.

Som en ekstra bonus får du dessuten den spennende historien om Astrid Løken; krigshelt og vår fremste forsker på humler gjennom tidene.

Medlem
290,-

Ikke-medlem 337,-

Medlem
88,-

Ikke-medlem
102,-

Sykkelreperasjonsett

Lappesaker og verktøy til sykkel.

Medlem
148,-

Ikke-medlem
172,-

Dyr på bondegården

Supersøte dyr. Er myke og derfor lette for selv mindre barn å holde fast i. Kan flyte i badekaret, godkjent allerede fra 18 måneder.

Naturvernforbundet

Nr. 1 - 2017

BESTILL SELV PÅ WWW.NATURVERN BUTIKKEN.NO ELLER Fyll ut denne kupongen

Porto og ekspedisjonsgebyr på 95,- tilkommer ved bestilling.

Vennligst merk at kupongbestillinger vil forhånds-faktureres. Faktura sendes per e-post om dette er oppgitt i feltet under, ellers per post. **VARER VIL IKKE BLI SENDT FØR FAKTURA ER REGISTRERT BETALT.**

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐	E-POST/TLF		
☐ Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)			
ANTALL	VA RENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby. Kundetelefon: 64 98 05 10.

STRENDER FULLE AV PLAST

Plastforsøpling er i ferd med å bli et av våre største miljøproblemer. Det har Kystlotteriet og elevene på Glemmen videregående skole tenkt å gjøre noe med.

Men hva gjorde egentlig Rolf og Katrine på stranda nedenfor Værste, på selveste julaften?

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Fredrikstad, 31. mars 2017

– Vi finner mye Q-tips og sprøyter. Jeg har hørt at folk kaster det i do, og nå ligger det på stranda her. Helt vanvittig, egentlig, sier Vilde Dehli Evensen, elev på Glemmen skole i Fredrikstad.

Plaststranda ved Værste

Regnet siler ned over en gruppe ungdommer som driver på i strandkanten nedenfor «Værste» (lokal variant av Fredrikstad Mekaniske Verksted). De er våte, kalde. Refleksvestene med logoen til Kystlotteriet klistrer seg til fuktige jakker. Vilde sitter på huk sammen med Sirintip Tawongsa og Kesia Gjølberg fra klassen. Det høye strandsivet dekker dem nesten der de plukker opp ting mellom visne strå og fjorårets gress. Det er som noen har krydret området med en rikholdig krydderblanding, bare at det som ligger på stranda her ikke er særlig appetittlig. Plastbiter i alle størrelser og former, poser, tau, bildekk og masse – masse – isopor. Og graver du litt under det øverste dekket med strå, er det mye mer.

– Jeg fant en hanske med negler på, en sånn man bruker på halloween, forteller Sirintip.

Marin forsøpling

- Hvert år havner åtte millioner tonn plastavfall i verdens hav.
- Det antas at mengdene vil doble seg i 2030 og firedoble seg i 2050.
- Marint avfall tar livet av mer enn en million sjøfugl, hundretusener av marine pattedyr og et ukjent antall fisk over hele verden.

Kilde: Miljødirektoratet

Kystlotteriet

- Prosjekt for å rydde kystlinja for marin forsøpling
- 17 kommuner deltar så langt
- Del av Naturvernforbundet i Østfolds prosjekt «Levende kyst»

Slik fungerer det

Hent Kystlotteriets egne søppelsekker og lodd på et utleveringspunkt. Når sekkene er fylt og merket med lodd, tar man kontakt med skjærgårdstjenesten eller den aktøren som står for opphenting. Alle som deltar er med i trekningen av fine premier.

For mer informasjon: www.kystlotteriet.no

Vilde har funnet et teppe, Kesia en sko.
– Dette har vært en øyeåpner. Jeg kommer til å se helt annerledes på avfall etter dette, sier Vilde.

Kystlotteriet

Strandområdet her er viktig for en rekke fugler. Her er det skarv, måker, forskjellige typer ender, vadefugler og sivspurv. Men de holder seg unna nå som strandkanten er full av ungdommer i oransje refleksvester.

Det er Kystlotteriet som står bak ryddeaksjonen. Over 300 ungdommer fra skoler i området er ute på seks strender i nærheten av Fredrikstad sentrum. Kystlotteriet drives av Naturvernforbundet i Østfold og er et prosjekt for rydding av søppel langs kysten. Nå er 17 kommuner med, og det er bare starten, skal vi tro prosjektleder og initiativtaker Sten Helberg i Naturvernforbundet i Østfold.

– Vi håper vi kan utgjøre en stor motivasjonsfaktor i arbeidet med å rydde kysten. Det er så mange mennesker i Norge som bruker naturen aktivt. Hvis alle plukket en sekk med søppel i året, så hadde vi fått vekk utrolig mye, sier Helberg.

Ikke kast Q-tips i do

Han har en klar oppfordring til alle som renser ørene sine.

– Èn av ti nordmenn kaster Q-tips i do. Og det ser vi veldig godt på strendene når vi er ute og rydder. Kjøp Q-tips med papirkjerner, ikke plast, og kast dem i søpla, sier han.

Helberg vet hva plast på avveie gjør med dyrelivet.

– Plast og isopor i de størrelsene som ligger her er perfekt fuglemat. Derfor er viktig å ta dette nå, når det ligger så tilgjengelig inne i byen, før det blir spist av fugl og fisk, sier Helberg

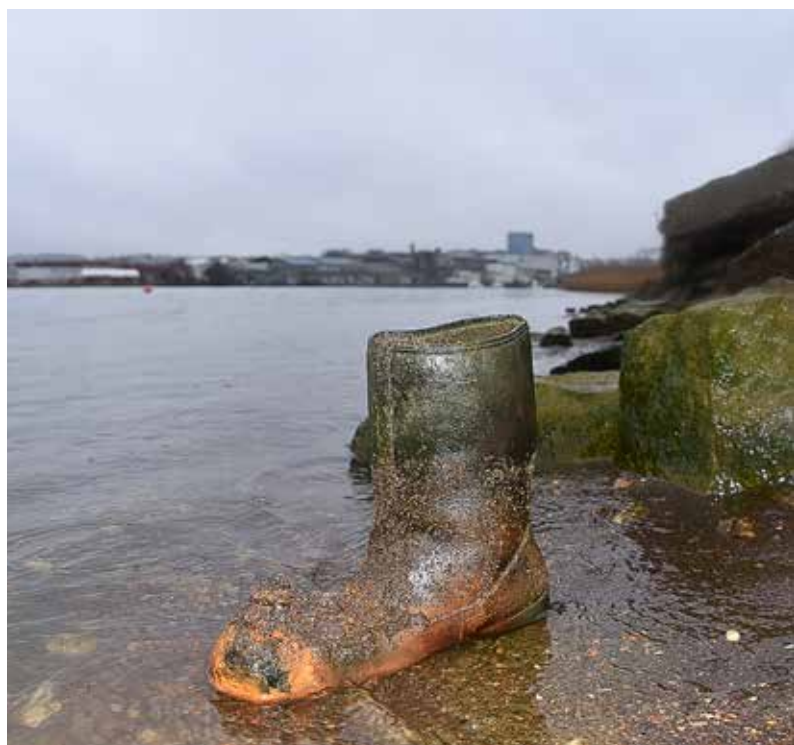
Han forteller at platen blir liggende i magen til fuglene og gir dem en falsk mettetsfølelse. Til slutt dør de av underernæring.

Hindrer fotosyntesen

Litt bortenfor elevene går Synnøve Røsand. Hun har nylig meldt seg som frivillig i Naturvernforbundet i Østfold. Da hun hørte om elevenes ryddeaksjon, ba hun om å få bli med.

– Jeg vil bidra. Vi vet at det ligger gigantiske mengder plast ute i verdenshavene som tar livet av masse dyr. Det er så stor tetthet av plast enkelte plasser at det blir problemer for

Plastsøppel brytes ikke ned, og er en trussel for livet i havet og på land. Strandryddedagen til Kystlotteriet resulterte i renere strender i Fredrikstad, takket være elever fra Glemmen skole, blant andre.

plankton å drive fotosyntese, fordi sollyset ikke slipper gjennom. Dette er et kjempeproblem, derfor er det så viktig å ta tak i det, sier Røsand, som arbeider som lærer og er utdannet innen økologi.

Historien om Rolf og Katrine

Etter å ha tatt bilder og gjort intervjuer begynner jeg å plukke søppel selv. Langsomt arbeider jeg meg bortover stranda. I løpet av noen få minutter har jeg fylt en sekk med følgende innhold: isoporbiter, Q-tips, brus korker, store og små plastbiter, en plastskje, plastposer, en plastflaske, søppelsek-

ker, en sko, taustumper, sugerør, en gummistøvel, en arbeidshanske, en metallrist, et beslag i aluminium, flere store plastnett og en skobørste. Jeg finner også to bildekk, men dem får jeg ikke oppi posen.

Mellom to steiner ligger et rødt gavebånd med en til og fra-lapp. «To Rolf From Katrine», står det. Hvordan har det kommet hit? Feiret de julaften her? Eller tok vinden det med seg da Rolf gikk ut med gavepapiret første juledag?

Litt lenger borte stikker noe gult opp av sanden. Det ser ut som gummi. Jeg griper tak i biten og drar. Snart haler jeg en hel

sammenrullet hageslange opp av sanden. Den ser helt ny ut. Like ved står en støvel halvt begravd. Hvordan havnet dette her?

Og så forstår jeg med ett hvordan det hele henger sammen. Rolf og Katrine var faktisk her på julaften, og Katrine ga Rolf en hageslange. Og da var det sikkert Rolf som mistet den støvelen også. Men hva fikk Katrine?

En ting er i alle fall sikkert. Det er ikke kjedelig å være på strandrydding, bare du er åpen for en god historie ... ■

Naturvernforbundet og WaterCircles forsikring har i en årrekke samarbeidet om grønne og miljøsmarte skadeoppgjør. Samarbeidet bygger på erfaringsutveksling og rådgivning, slik at erstatning etter skade skjer på en så miljøvennlig måte som mulig.

WaterCircles gjør en ting annerledes enn andre forsikringsselskaper. WaterCircles tar et miljøansvar og sørger for å gi sine kunder råd og anbefalinger om energismarte valg når en skal utbedre etter skade. Dette får de til gjennom sitt samarbeid med Naturvernforbundet, samt en streng innkjøpspolitikk hos leverandører og verksteder. Her stilles det krav miljøorienterte reparasjoner, sertifiseringer, avfallshåndtering og resirkulering.

Energismarte valg sparer naturen og klimaet

Ting og gjenstander vil med jevne mellomrom bli ødelagt, og vi må reparere eller erstattet dette med nytt. Er vi flinke til å ta vare på tingene våre og forebygge at skader oppstår, vil vi spare miljøet for store ressurs- og miljøbelastninger. Det mest miljøvennlige vi kan gjøre er å unngå at skaden oppstår.

WaterCircles støtter kampanjen «**Ta vare på det du har**», og ønsker å gi Naturvernforbundet sine medlemmer gode råd om hvordan en kan forebygge og utbedre skade på en så miljøvennlig måte som mulig. Her får du noen gode råd på veien.

Steinsprut/ skadet glassrute på bil – reparer skaden i tide

■ Kan du reparere glassruten sparer man både tid og penger. En reparasjon er mer miljøvennlig enn å skifte ut glassruten. Må du likevel skifte ut frontrute/ glassruten, vil glasset selvfølgelig bli resirkulert.

Sykkel til odel og eie istedenfor leiebil

Må bilen din på verksted i forbindelse med en skade? WaterCircles hjelper deg å tenke miljøvennlig.

■ Bruk kollektiv transport eller ta sykkelen i bruk. WaterCircles dekker trikk-, buss- eller togkort.

■ Ønsker du en sykkel til odel og eie istedenfor å ta ut en leiebil? WaterCircles tenker miljøvennlig, og vil i enkelte perioder gi deg en sykkel til odel og eie om du velger denne miljøvennlige løsningen fremfor å ta ut leiebil.

■ Må du ta ut leiebil, kan du kanskje leie en mer miljøvennlig bil som en elbil eller hybrid.

Velg energismarte løsninger og gode sikringsprodukt til boligen din

Hvorfor velge energismarte løsninger

■ Miljøvennlige boliger og produkter er kostnadseffektive og lønnsomme.

■ Energismarte valg og løsninger kan ofte være noe dyrere å bygge og krever god rådgivning, men krever samtidig mindre vedlikehold over tid og sparer lommeboka for penger.

■ En miljøvennlig bolig vil trolig stille sterkt på boligmarkedet i framtiden, og vil øke verdien av boligen på markedet.

Velg en god forsikringsdekning som også tar hensyn til energismarte løsninger

■ MiljøExtra er en tilleggsdekning som gir deg ekstra utbetaling ved totalskade. Med denne dekningen får du

Forsikring handler om å «ta vare på det du har»!

inntil kr 150 000 kroner ekstra til å dekke økte kostnader ved energismarte løsninger etter en totalskade. Kontakt WaterCircles for informasjon om produktet.

energismart.no – energismarte valg til boligen din

■ Nettstedet gir deg en rekke råd om energismarte valg til boligen din innen hvitevarer, oppvarming, oppussing/ rehabilitering, ventilasjon og energispesialister. Velg produkter med lavt energiforbruk

■ Snakk med noen som kan energimerking. Det finnes mange modeller som både er rimelige i innkjøp og blant de med lavest energiforbruk.

■ Se etter Svanemerket som stiller energikrav. Dette er krav til materialer, kjemikalier, emballasje, produksjon og levetid.

Ta vare på det du har og du er med å holde prisene på forsikring lave og stabile over tid

WaterCircles er opptatt av at forsikringskundene er flinke til å ta vare på tingene sine, slik at ikke unødvendige skader oppstår. Det mest miljøvennlige vi kan gjøre er å unngå at skader oppstår.

■ Med færre skader vil vi holde skadenivået lavt, noe som er med å påvirke til stabile forsikringspriser over tid. Slik vil du spare penger på forsikringen, og samtidig spare miljøet.

Varder mot oljeboring

60 steder i Norge brant det varder mot oljeboring i mars. Det samme skjedde i 30 land verden over, fra Uruguay i vest til Sør-Korea i øst. Alt til støtte for å bevare Lofoten, Vesterålen og Senja oljefritt.

Den største markeringen var foran Stortinget i Oslo, der over 300 mennesker var møtt frem. Men det var markeringer fra Søgne i sør til Hammerfest i nord, og vardebrenningen ble et kraftfullt innlegg i kampen om å holde våre rikeste fiskeområder oljefrie, også etter høstens valg. Vardebrenningen ble arrangert av Folkeaksjonen oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja i samarbeid med Vendepunkt, en allianse av tros- og livssynsamfunn, miljøbevegelse og fagbevegelse der Naturvernforbundet er med.

 Fred. Olsen & Co.

La naturen gå i arv!

Som fastgiver bidrar du til langsiktig arbeid for natur og klima.

I over hundre år har Naturvernforbundet vist at naturvern nytter. Uten din støtte hadde naturen vært fattigere, elvene tørrere, skogene mindre, forurensningen større og løsningene lengre unna.

SMS med **NATURVENN** til **2377**
Vi sender deg (gratis) informasjon i posten

Gi et valgfritt fast beløp i måneden! Fyll ut skjema nedenfor og send inn.

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Ja! Jeg vil bli Naturvenn (fast giver):

Fyll ut hvite felter. Vennligst bruk blokkbokstaver.

Mottaker:

Norges Naturvernforbund

Mottakers konto:

7874 05 58025

Avtale Giro

Personopplysninger

Navn:

Adresse:

Postnr:

Sted:

Telefon:

Epost:

Personnummer
11 siffer*:

Belast mitt kontonr:

KID:

(fylles ut av oss)

Jeg ønsker ikke varsel i forkant av hver betaling

Jeg ønsker at min konto bli trukket hver måned med:

125 kr

annet beløp:

Beløpsgrense pr trekk:

Beløpsgrense pr trekk kreves av Finansavtaleloven. Hvis Beløpsgrense ikke fylles ut, vil den bli satt til 800,- pr trekk. Du vil likevel trekkes som avtalt.

Sted, dato og underskrift

Kupongen sendes med svarsendingsavtale eller til:
Naturvernforbundet, Mariboegate 8, 0183 OSLO

 Naturvernforbundet

*Oppgitt personnummer dersom du ønsker skattefradrag for gaver som årlig utgjør mellom 500 og 12000 kr. Vi vil rapportere støtten til Skattedirektoratet. I januar/februar vil du få tilsendt en bekreftelse på innbetretet beløp, og beløpet kommer på selvangivelsen.

La naturen gå i arv!

I over hundre år arbeid har vi vist at naturvern nytter. Ønsker du å etterlate en gave for å sikre våre felles naturverdier, kan du testamentere et beløp til Naturvernforbundet.

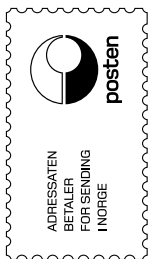
Familie kommer alltid først. I Norge er det arveloven som bestemmer hvordan arv fordeles. Du kan trygt velge å donere til gode formål og samtidig sikre at barn og ektefelle får sin del. Størrelse på donasjon ved arv er det du som velger.

Les mer på www.naturvernforbundet.no/testament

Foto: Jon Østeng Hov

www.Naturvernforbundet.no | Tlf: 23 10 96 10 | naturvern@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet
Svarsending 0362
0090 Oslo

Riv av, brett og siff sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Skift bremseklosser selv!

Foto: Marc Lacoste/Flickr.com

Bytt bremseklosser på sykkelen!

Den som skal sykle, må kunne bremse. Pass på å holde bremsene i tipp topp stand. Da blir det tryggere og morsommere å sykle.

Utstyr: Unbrakonøkkel (5 mm), bremseklosser, skrujern

Anslått tidsbruk: 10 minutter

Bremseklossene må byttes jevnlig, og bremsene må justeres for å fungere skikkelig. Her er en oppskrift på hvordan du kan gjøre det på sykler med V-bremser.

1. Hekt bremsewiren av festet mellom bremsearmene, slik at bremsearmene kan bøyes ut.
2. Skru av de gamle bremseklossene med en unbrakonøkkel.

3. Monter de nye bremseklossene. Pass på at skivene kommer i samme rekkefølge som de lå i pakken. Press bremsearmen mot hjulet for å måle om klossen treffer riktig. Klossen skal treffe felgen, ikke dekket.

4. Hekt bremsewiren på bremsearmene, og juster bremsene. Det skal være 1,5-2 mm mellom bremseklossene og felgen. Stram bremsewiren til du har riktig avstand.

5. Er bremseklossene sentrert? Klossene skal treffe felgen samtidig når du bremser. Bruk den lille skruen nederst på bremsearmene til å stramme/slakke bremsearmene slik at de blir sentrert. ■

Silje Ask Lundberg
Fungerende leder i Naturvernforbundet

Fjell uten motbakke

Vanligvis tilbringer jeg påskene mine på hytta vår i Sørreisa. Den ligger under tregrensa, ved et ørretvann som er langt bedre om sommeren enn om vinteren, og skituren går alltid til Vakkerhumpen. Landets vakreste hump, om lag 500 meter over havet. Men i år skulle jeg for første gang til det sagnomsuste påskefjellet. Du vet, påskefjellet med stor P, som i alle fall er dobbelt så høyt som vakkerhumpen hjemme i Sørreisa.

Turen gikk til Rondane, men av mangel på snø måtte vi kjøre helt til Venabygdsfjellet for å få testet skiene. Det var det ganske mange andre som også gjorde denne langfredagen, og i begynnelsen av de preparerte løypene gikk vi nærmest i kø. Men så kom vi utenfor løypene, og det var som om vi fikk fjellet for oss selv, og det var nok først da jeg fant roen, og kunne anerkjenne at Påskefjellet er litt av en opplevelse.

Men hvordan vil fjellet oppleves om noen år? Til tross for at undersøkelser viser at det å oppleve stille natur er blant de viktigste grunnene til nordmenns interesse for friluftsliv, så er vi i ferd med å få mindre og mindre av

den. Denne regjeringen har mer enn noen andre liberalisert motorisert ferdsel i utmark, og denne påsken ble det klart at de enda ikke har sett seg fornøyd, nå skal også catskiing kunne tillates. Betalingsvillige skiturister skal bli kjørt opp til toppen av fjellet med tråkkemaskin eller beltevogn, slik at de kan renne ned fra fjelltoppen uten å ha blitt sliten på vei opp.

... nå ser det ut til at regjeringen vil tyne fjellet for den siste profitten den kan by på – nemlig elimineringen av oppoverbakkene

pen uten å ha blitt sliten på vei opp.

Hva er vi i ferd med å omgjøre fjellet til? Vi har allerede langt på vei ødelagt verdenshavene, med støy, plast og forurensing. Er det nå blitt fjellenes tur? En ting er alt vi allerede har bygd ut og ned, men nå ser det ut til at regjeringen vil tyne fjellet for den siste profitten den kan by på – nemlig elimineringen av oppoverbakkene. Men

det er jo i motbakke det går oppover!

Da vi kom ned fra fjellet så jeg baksiden av påskefjellmedaljen. Da så jeg hyttelandsbyen som bredte seg ut, med eget badeanlegg og resort. Og, til tross for at Påskefjellet var aldri så fint, så håper jeg Vakkerhumpen hjemme i Sørreisa kan holde seg unna radaren i enda noen år, og slippe både høyfjellsresorts og catskiing. ■

Niger-deltaet i Nigeria er rasert av oljesøl. Nå skal Operasjon Dagsverk bidra til å gi ungdommer i området kunnskap og muligheter som kan gi dem en bedre fremtid.

Operasjon Dagsverk til Naturvernforbundet og Natur og Ungdom

Natur og Ungdom og Naturvernforbundet ble tildelt Operasjon Dagsverk 2017 med prosjektet «Fra utvinning til utdanning». Det skal gi ungdommer som er fanget i verdens største oljekatastrofe kunnskap om og muligheter til en bedre fremtid.

Tekst: JANNE GILLGREN og MARTIN ØDEGAARD
redaksjonen@naturvernforbundet.no

I mer enn femti år har oljeutvinning fra internasjonale selskaper rasert miljøet i Nigerdeltaet i Nigeria. Daglige utslipp av forurensende råolje forgifter natur, mennesker og dyr. Mange steder er det umulig å dyrke

mat, og fisken er borte fra elvene.

– Vi ønsker å gi ungdom i Nigerdeltaet kunnskap om hvordan de kan få en bedre fremtid og hvordan de kan stille krav til oljeindustrien. Sammen med OD skal vi sørge

for at oljeselskapene må ta ansvar og rydde opp etter seg, sier Helga Lerkelund i Naturvernforbundet.

OD 2017 vil gi ungdom i Nigeria:

- Kunnskap om sine rettigheter
- Kjennskap til gode og miljøvennlige alternativer til oljen
- Inntekt ved å installere og selge fornybar energi
- Muligheten til å ta opp kampen mot oljesøl og forurensning på en fredelig måte
  - I Nigeria lever mennesker og natur side om side med oljebrønner og ledninger. Sammen med våre kolleger i Nigeria jobber Naturvernforbundet for at oljeselskapene skal rydde opp etter tiår med ødeleggelser. Vi arbeider også for at lokalsamfunnene skal bli i stand til å stille miljøkrav til oljeindustrien, sier Helga.

Pengene kommer frem!

- I løpet av de siste årene har det vokst frem en rekke innsamlingsaksjoner på skoler til ulike bistandsprosjekter. Med Operasjon Dagsverk kan du være trygg på at pengene kommer frem til de som trenger det. OD jobber kun med seriøse bistandsaktører, og programmene følges nøye av eksperter med lang erfaring fra norsk bistandsbransje.

I tillegg til å få oljeindustrien til å rydde opp etter seg, jobber Naturvernforbundet med å fremme bruken av forbedrede energiløsninger for husholdninger.

Om Operasjon Dagsverk

- Operasjon Dagsverk (OD) er Norges største solidaritetsaksjon av, med og for ungdom. OD er en enkel og engasjerende måte å lære mer om verden! OD lager spennende undervisningsmaterieell og sender ut foredragsholdere til skoler over hele Norge. Alt er i tråd med læreplaner og kompetansemål, slik at det kan brukes i vanlig undervisning på skolene.

Har du spørsmål om OD 2017 eller ønsker å bidra, ta kontakt med Janne Gillgren i Naturvernforbundet (jg@naturvernforbundet.no)

Foto: George Osodi

Årets Operasjon Dagsverk går til ungdom fanget i verdens største oljekatastrofe.

Få din skole med på Operasjon Dagsverk!

**Meld på din skole!
Påmelding gjøres på www.od.no**

Kontaktinformasjon

Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge

☎ 23 10 96 10

✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Nett: www.naturvernforbundet.no

Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-

Familiemedlemskap: 300,- første år, så 450,-

Se www.naturvernforbundet.no/medlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: ✉ ostfold@naturvernforbundet.no.

Leder: Trine Strømme. ☎ 930 63 376

OSLO OG AKERSHUS: ✉ noa@noa.no

☎ 22 38 35 20. Leder: Gjermund Andersen.

Kontorleder: Maria Andersen

HEDMARK: ✉ hedmark@naturvernforbundet.no.

Kontaktperson: Thomas Cottis. ☎ 905 59 796

OPPLAND: ✉ oppland@naturvernforbundet.no.

Leder: Kjetil Bjørklund. ☎ 900 78 987

BUSKERUD:

✉ buskerud@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud.

☎ 32 75 05 04

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Hans I. Nesse. ☎ 33 31 33 42

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no.

Leder: Tormod Svartdal. ☎ 481 47 322

AUST-AGDER:

✉ austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER:

✉ vestagder@naturvernforbundet.no. Fylkesleder:

Peder Johan Pedersen. ☎ 456 05 646

ROGALAND:

✉ rogaland@naturvernforbundet.no

Daglig leder: Erik Thoring. ☎ 51 52 88 11.

HORDALAND:

✉ hordaland@naturvernforbundet.no.

Daglig leder: Nils Tore Skogland ☎ 55 30 06 60

SOGN OG FJORDANE:

✉ sognfjordane@naturvernforbundet.no.

Leder: Marit Vøien Nes. ☎ 975 88 502

MØRE OG ROMSDAL:

✉ moreromsdal@naturvernforbundet.no.

Leder: Øystein Folden, ☎ 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: ☎ 73 51 52 24

Regionssekretær: Hallgeir Opdal,

✉ hol@naturvernforbundet.no, ☎ 402 48 084

Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard.

☎ 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Hege Hammerstad Steigedal.

☎ 456 98 480

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no

Leder: Frode Solbakken. ☎ 908 34 535

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no.

Leder: Anton Petter Hauan. ☎ 988 62 537

FINNMARK:

✉ finnmark@naturvernforbundet.no

Leder: Leif Wasskog, ☎ 922 46 604

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen,

✉ gj@naturvernforbundet.no. ☎ 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no

☎ 23 32 74 00. Web: www.nu.no.

Leder: Ingrid Skjoldvær

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.

✉ medlem@naturvernforbundet.no

NYTT FRA NATURVERNFORBUNDET

Transportplan for fortsatt forurensning

Regjeringens forslag til nasjonal transportplan (NTP) frem til 2029 inneholder flere gode tiltak, men disse spises opp av satsning på motorveier og fly. Det mener Naturvernforbundet, som heller ønsker satsning på tog, kollektivtrafikk, gang, sykkel, transportbegrensning og teknologitvilling.

– Denne transportplanen er ikke det vi trenger for å løse de mange miljøutfordringene fra transport. Den inneholder noen lyspunkt, men dette oppveies – og mer enn det – av andre tiltak med stor skade for natur og miljø. Her skal det øses ut penger i alle retninger. Ole Brumm har tydeligvis vært engasjert som konsulent i arbeidet med denne planen, sier Silje Ask Lundberg, leder i Naturvernforbundet.

NTP inneholder betydelig med statlige penger til kollektivsatsing i de større byene, mer til sykkelveier og satsing på godstransport på jernbane.

– Kollektivsatsing er svært godt nytt, men når det skal settes rekord i motorveitbygging, som vil stimulere personbiltrafikken ytterligere og gjøre det mer attraktivt å sende gods med lastebil framfor tog og båt, så undergraves denne til gangs. 290 kilometer ny motorvei vil gi store inngrep i natur- og friluftsområder og ødelegge mye verdifull matjord, påpeker Ask Lundberg.

Regjeringen vil utrede en utvidelse av jernbanen fra Fauske via Narvik til Tromsø. Dette

Foto: Jens Chr. Strandby/Flickr.com

Kan Tromsø jernbanestasjon bli mer enn en pub? Nå skal det utredes tog til Nordens Paris.

er gledelig, mener Naturvernforbundet, men samtidig signaliseres det utbygging av nye rullebaner både på Gardermoen og Flesland.

– At Avinors prognoser viser vekst i flytrafikken betyr at vi trenger kraftigere tiltak for å minske flytrafikken, ikke tilrettelegging for mer forurensende transport, mener Ask Lundberg.

Flytrafikken var den eneste sektoren som dekket av EUs kvotesystem som opplevde en økning i utslippene i 2016. ■

Bygger grønt skifte

I februar samlet flere hundre deltakere seg til konferansen «Broen til fremtiden». Her ble ulike veier mot et mer miljøvennlig næringsliv vist. Konferansen har blitt en årviss foreteelse, og holder på å befeste seg som en viktig møteplass for miljørelatert næringsliv. Naturvernforbundet er en av arrangørene, og samarbeider

med annen miljøbevegelse, fagbevegelse og religiøse organisasjoner.

– Vi kan, hvis vi vil, skape titusener av arbeidsplasser i næringer som bidrar til å redusere både våre egne og andres utslipp av klimagasser. Som vi har skapt en oljenasjon, kan vi erstatte arbeidsplassene som forsvinner i

oljenæringen i tiden fremover, med å bygge en fornybar nasjon. Vi vet at oljeindustrien ikke er framtidens næring, sier Mette Nord, leder i Fagforbundet, på konferansen.

Konferansen ble avrundet med en partilederdebat som sparket i gang årets valgkamp på miljøfronten.

Landsmøte med ledervalg

Hun ble klippet inn som den nye lederen i Naturvernforbundet. Silje Ask Lundberg er forbundets første leder fra Nord-Norge.

Etter at forgjenger Lars Haltbrekken sa fra seg vervet i fjor høst, har Silje Ask Lundberg fungert som Naturvernforbundets leder. I februar ble hun enstemmig valgt som Haltbrekkens etterfølger på et ekstraordinært landsmøte i Oslo. Lundberg kommer fra en familie med dype røtter i ungdomsorganisasjonen Natur og Ungdom, der hun selv har vært leder i to år. Både bror og søster har også hatt sentrale verv i Natur og Ungdom.

Lundberg får med seg Øyvind Johnsen fra Vestfold som nestleder. Johnsen har en historie med miljøarbeid fra 1970-tallet og frem til i dag, og har vært engasjert i et utall forskjellige saker. Lundberg vil ha delt base mellom Oslo og Tromsø som leder, mens

Foto: Kristian S. Aas

Øyvind Johnsen og Silje Ask Lundberg er Naturvernforbundets nye lederduo.

Johnsen holder til i Tønsberg. Lederduoen er nå valgt frem til neste ordinære landsmøte, som holdes i Stavanger i april 2018.

NRK tar toget

I sommer skal NRK ta toget! Sommer-toget skal stoppe på 40 stasjoner langs det norske jernbanenettet, og flere lokal-lag i Naturvernforbundet planlegger aktiviteter i forbindelse med besøket fra statskanalen. Sjekk når toget er nær ditt hjemsted på www.nrk.no, og sleng deg med! Dette er en utmerket måte å profilere miljøvennlig transport, eller andre miljøsaker i nærområdet.

Vi som jobber på jernbanen er stolte fordi vi også gjør en innsats for et bedre miljø.

Norsk Jernbaneforbund

NorgesGruppen

**SAMMEN
TENKER VI
GRØNT**

Som del av målsetningen om å bruke 100 % fornybart drivstoff innen 2020, lanserte ASKO og NorgesGruppen landets første elektriske lastebil i høst.

© BERG & TERNSTEDT | STOCK & ENIK NORRUND

Minst 14 600 plagg
skiftet eier under årets
klesbyttedag.

Foto: Mina Reed

KLESBYTTEDAG –

Mange fine plagg på klesbyttetdag i Oslo.

Foto: Mina Røed

Også i Egersund ble det arrangert klesbyttetdag 1. april.

Foto: Mina Røed

1. april ble den store Klesbyttedagen holdt, med 85 påmeldte arrangementer over hele landet.

Alle rapportene fra arrangementene har ennå ikke kommet til klesbyttegeneral Janne Gillgren. Men hun kan fortelle at hun til nå har fått beskjed om 14 600 plagg som har byttet eier i løpet av dagen.

- Det er en stor interesse for gjenbruk og bytting. Nytt i år er interessen fra næringslivet, der IKEA arrangerte klesbyttetdag på fire av sine varehus, forteller Gillgren.

Naturvernforbundet arrangerer klesbyttedagen både fordi det er hyggelig, og fordi det har en reell miljøvirkning. Det er ikke alle som er klar over hvor mye klærne våre påvirker miljøet. Både produksjonen og transporten er forurensende og krever mye ressurser. Hvis vi legger til grunn at alle hadde kjøpt nye plagg i stedet for å bytte, bidro klesbyttedagen i fjor til å spare 14 tonn kjemikalier, 77 tonn CO₂ og 76,6 millioner liter vann. Årets klesbyttetdag var større, og vil dermed ha bidratt til enda større besparelser.

Neste år blir det ny klesbyttetdag 14. april, som et fellesarrangement med Sverige og Danmark. Også Finland, Island og Grønland er invitert med på Nordic Swap Day, som det internasjonale arrangementet kalles. ■

ingen spøk!

Inn i trærnes verden

I *Trær i Norge* tar Arnodd Håpnnes deg med på en reise i trærnes verden. Du får lære om ulike treslag, skogen, hvordan du kan oppleve mangfoldet og hva som truer det.

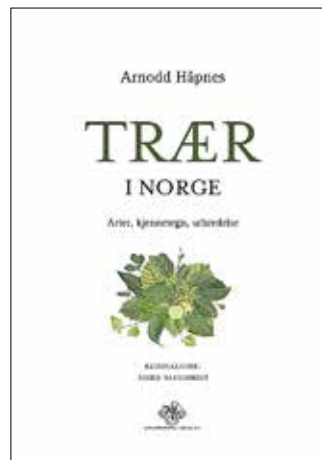
Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

«Trær er fantastiske skapninger i sine uendelige former og farger. De bryter opp monotone landskaper, de er majesteter, noen med mange århundres livserfaring. De byr på mat og husly for tusenvis av andre arter. De er skulpturer du kan hvile blikket på mens

du lar fantasien ta deg med inn i en annen verden. De er psykologer som hvisker beroligende til deg, der du ligger i gresset under løvtaket», skriver Håpnnes i innledningen til sin bok.

Trær i Norge består av to deler. I den første får du lære om hvordan trærne kom til Norge og hvordan skogene utviklet seg her etter siste istid. Her står det om forskjellige skogtyper, artsmangfoldet i skogene og betydningen av død ved for livet i skogene. Håpnnes omtaler også truslene og behovet for å verne mer skog.

«Vi trenger både en betydelig økning av skogvernet og et mer presist vern som fanger opp de viktigste og mest verdifulle områdene. Samtidig trengs et mer miljøvennlig skogbruk hvis

Trær i Norge – Arter, kjennetegn, utbredelse
Arnodd Håpnnes
210 sider
J.M. Stenersens Forlag

vi skal greie å bevare vår unike naturarv i skogen», skriver Håpnnes.

I den andre delen beskriver han de mer enn 30 forskjellige treslagene som lever i Norge. Her finner du beskrivelser av blader, bark, vekstmønstre og hvor de vokser.

Trær i Norge er en bok du lærer av, men den inspirerer også til nye opplevelser i den unike norske skognaturen, med sitt eventyrlige mangfold.

Arnodd Håpnnes er biolog og har mange år bak seg i miljøbevegelsen.

Siden 2007 har han jobbet med naturmangfold i Naturvernforbundet. Boken er rikt illustrert med bilder og tegninger av Åshild Hansejordet. ■

TILPASSET DIN STIL

H-VINDUET PLUS+

ELLE MELLE. Foto: Kristin Støylen.

VEDLIKEHOLDSFRIE KVALITETS-
VINDUER – DU SPARER BÅDE TID,
PENGER OG MILJØET.

H vinduet® **PLUS**

hplus.no

Ja til mat.

Vår jobb er å skaffe mat til folk. Helt enkelt. Hver dag bidrar vi i Norge med 36 millioner sjømatmåltider på det globale middagsbordet, og som et av Norges største sjømatkonsern er dette også en av Nergårds viktigste oppgaver. En oppgave vi og kystsamfunn langs kysten vår lever og ånder for, hver eneste dag.

Derfor sier vi **JA** til fiske, levende kystsamfunn, rene hav og mat på bordet.

NEI til oljeboring i Lofoten, Vesterålen og Senja.

NERGÅRD
www.nergard.no